

KOKEMUKSIA TOIMIVASTA LASTENSUOJELUSTA

vanhemman toimijuuden rakentuminen
lastensuojeluasiakkuudessa

Mira Välimaa
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Jyväskylän yliopisto/Kokkolan yliopistokeskus
Chydenius
Ohjaaja: YTT, yliopistonlehtori Johanna Hiitola
sivumäärä: 58 s. + liitteet 3 s.
Syksy 2016

VÄLIMAA MIRA: Kokemuksia toimivasta lastensuojelusta - vanhemman toimijuuden rakentuminen lastensuojeluasiakkuudessa
Pro gradu -tutkielma, 58 s., 3 liitesivua
Sosiaalityö
Ohjaaja: Johanna Hiitola
Heinäkuu 2016

Tutkin Pro gradu -tutkimuksessani lastensuojelun asiakkaana olevan vanhemman toimijuuden rakentumista lastensuojeluasiakkuudessa. Tarkastelen toimijuutta vanhempien kertomuksissa toimivasta lastensuojelusta.

Lastensuojelun julkisuuskuva on perin negatiivinen. Julkisuutta saavat suuressa määrin huonot kokemukset lastensuojelusta, eikä lastensuojelu lapsi -ja perhekeskeisenä työnä näy ulospäin. Vääristynyt julkisuuskuva on huolestuttanut sosiaalityön ammattilaisia jo pitkään, koska se saattaa monissa tapauksissa vaikeuttaa lastensuojelutyön tekemistä. Tutkimuksessani tuon esille lastensuojelun asiakkaiden kokemuksia toimivasta lastensuojelusta viimeaikaisen negatiivissävytteisen keskustelun rinnalle. Toimivan lastensuojelun käytäntöjen näkyväksi tekemisen lisäksi näen tärkeänä lastensuojelun asiakkaan ääneen esille tuomisen.

Tutkimuksessani tarkastelen kokemuksia toimivasta lastensuojelusta vanhemman toimijuuden näkökulmasta. Tutkimusaineisto koostuu haastattelusta, kirjoitelmista sekä Kaksplus ja Vauva -lehtien keskustelupalstoille kirjoitetuista viesteistä. Analysoin tutkimusaineistoa teemotittelemalla. Analyysin mukaan vanhemman toimijuuden rakentuminen lastensuojeluasiakkuudessa voidaan jakaa kahteen pääteemaan, jotka ovat sisäinen prosessi ja lastensuojelun prosessi. Sisäinen prosessi kuvaa sitä prosessia, jonka vanhempi käy läpi lastensuojeluasiakkuuden aikana. Sisäinen prosessi koostuu omasta aktiivisuudesta ja toimintakyvystä, oman tilanteen reflektomisesta ja pohtimisesta sekä avuntarpeen hyväksymisestä. Lastensuojelun prosessi sen sijaan viittaa niihin toimijuuden rakentumista tukeviin asioihin, jotka liittyvät lastensuojelulta saatavaan tukeen. Näitä ovat luottamuksellinen ja toimiva yhteistyö, soveltuvien palvelujen järjestäminen sekä tuen järjestäminen.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että toimijuus lastensuojeluasiakkuudessa muodostuu prosessinomaisesti. Toimijuuden rakentumisen prosessi sisältää sisäinen prosessin ja lastensuojelulta saatava tuen osaprosessit, jotka yhdessä vaikuttavat siihen, millaiseksi vanhemman toimijuus lastensuojeluasiakkuudessa rakentuu. Vahvaksi rakentuva toimijuus on yhteydessä vanhemman kokemukseen toimivasta lastensuojelusta. On tärkeää kuitenkin huomioida myös se, ettei vanhemman kokemus lastensuojelusta voi koskaan olla yksiselitteisesti toimiva tai toimimaton. Vanhemman näkökulmasta lastensuojelun prosessiin liittyy aina erilaisia ajatuksia ja tunteita. Joskus kokemus lastensuojelun toimivuudesta selkiintyy vasta lastensuojeluasiakkuuden jo päätyttyä.

Selvitän tutkimuksessani niitä tekijöitä, jotka ovat yhteydessä kokemukseen toimivasta lastensuojelusta. Näiden asioiden huomioiminen mahdollistaa hyvien työkäytänteiden tuomisen osaksi lastensuojelutyöskentelyä.

Asiasanat: lastensuojelu, kokemustieto, toimijuus.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	5
2 LASTENSUOJELUN TUTKIMUS JA ASIAKKAAN ÄÄNI.....	8
3 LASTENSUOJELUN MÄÄRITTELYÄ.....	14
3.1 Lähtökohtana lapsen etu.....	14
3.2 Lastensuojeluprosessi.....	15
3.3 Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu.....	19
4 TOIMIVA LASTENSUOJELU JA TOIMIJUUS.....	22
4.1 Vanhemman toimijuus lastensuojeluasiakkuudessa.....	22
4.2 Vanhemman kokemus lastensuojelun toimivuudesta.....	25
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	27
5.1 Tutkimuskysymys.....	27
5.2 Tapaustutkimus.....	27
5.3 Tutkimusaineiston esittely.....	29
5.4 Teemoittelu.....	31
5.5 Eettinen pohdinta.....	32
6 TOIMIJUUDEN RAKENTUMINEN.....	35
6.1 Sisäinen prosessi.....	35
6.1.1 Toimintakyky ja aktiivisuus.....	35
6.1.2 Oman toiminnan reflektointi ja perustelu.....	38
6.1.3 Tuen tarpeen hyväksyminen.....	41
6.2 Lastensuojelun prosessi.....	43
6.2.1 Luottamuksellinen ja toimiva yhteistyö.....	43
6.2.2 Palvelujen järjestäminen.....	45
6.2.3 Tuen järjestäminen.....	47

7 YHTEENVETOA JA POHDINTAA.....	50
7.1 Toimijuuden rakentuminen sisäisen prosessin kautta.....	51
7.2 Lastensuojelu tukena kasvatustehtävässä.....	52
7.3 Yksin ja yhdessä toimijuutta rakentamassa.....	53
8 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	55
LIITTEET.....	59
LÄHTEET.....	62

1 JOHDANTO

Suomenmaa-lehden toimittaja Elisa Savolaisen haastattelema Lastensuojelun keskusliiton tiedottaja Hanna-Mari Savolainen kertoo lastensuojelun vääristyneestä julkisuuskuvasta. Lastensuojelua käsitellään julkisuudessa usein kielteisessä valossa ja julkisuuteen päätyvät pääosin ne asiakkaat, jotka ovat pettyneet lastensuojeluun. Hanna-Mari Savolainen pohtii lehtijutussa, että heidän kokemuksensa ovat varmasti tosia, mutta myös toisenlaisten kokemusten esille tuominen olisi tärkeää. Lastensuojelun uutisoinnissa nähdään usein ylilyöntejä ja kielteisistä jutuista syntyy herkästi itseään ruokkiva kierre. (Savolainen 18.6.2015.) Lastensuojelu kaipaisi avointa ja monipuolista keskustelua. Positiiviset kokemukset lastensuojelusta päätyvät vain harvoin julkisuuteen. Anonyymi kirjoittaja vauva-lehden keskustelupalstalla kiteyttääkin asian seuraavasti: *”No, tietenkin, kukapa soittaisi lehtiin ja hehkuttaisi, kun ls on hoitanut hommansa hyvin?”*.

Lastensuojelutoimintaa säätelee lastensuojelulaki (417/2007), jonka keskeisenä tavoitteena on lapsen oikeuksien ja edun huomioon ottaminen sekä lapsen ja perheen tarvitsemien palveluiden ja tukitoimien turvaaminen. Lastensuojelun julkisuuskuvaan liittyy kuitenkin julkisuudessa suurelta osin negatiiviseksi koettuja asioita, kuten kontrollia ja perheiden yksityiselämään puuttumista. Lastensuojeluun liitetään vahvasti myös tahdonvastaiset toimenpiteet, kuten huostaanotto. Siitä huolimatta, että suurin osa huostaanotoista perustuu suostumukseen. Negatiivista julkisuuskuvaa pohtineet myös Singon ja Muurosen (2015, 33-34) tutkimuksessa lastensuojelun sosiaalityöntekijät, joiden mukaan myös lastensuojelu aiheuttaa pelkoa myös niissä yhteistyökumppaneissa, joiden tulisi pystyä puhumaan lastensuojelusta asiallisesti omille asiakkailleen ja markkinoimaan perheille mahdollisen avun ja tuen tarjoajana. Lastensuojelun lapsi- ja perhekeskeisyys on usein näkymätöntä, vaikka se onkin työskentelyn lähtökohta. Lastensuojelun vääristynyt julkisuuskuva vaikeuttaa lastensuojelutyötä, sillä se antaa lastensuojelusta varsin yksipuolisen kuvan.

Tässä tapaustutkimuksessa haluankin tuoda esille sellaisia kokemuksia lastensuojelussa, joissa se on koettu toimivaksi. Tarkastelen toimivaksi koetun lastensuojelun käytänteitä vanhemman toimijuuden näkökulmasta. Toimivaksi koetulla lastensuojelulla en tässä yhteydessä viittaa siihen, että koko lastensuojeluprosessi olisi toimivaa, vaan siihen, että lastensuojelu on ainakin joiltain osilta koettu toimivaksi. Lastensuojelun asiakasprosessiin liittyy

aina erilaisia tunteita ja ajatuksia. Siksi ei voida olettaa, että koko lastensuojelun prosessi voitaisiin sellaisenaan kokea toimivaksi. Kokemus toimivasta lastensuojelusta ei myöskään välttämättä synny heti, vaan se saattaa muodostua vasta jälkeenpäin, lastensuojeluasiakkuuden jo päätyttyä.

Tarkastelemalla toimijuuden rakentumista voidaan tehdä näkyväksi se prosessi, jonka vanhempi käy lävitse lastensuojelun asiakkuuden aikana. Tähän prosessiin liittyy keskeisesti niin vanhemman oma toiminta ja pohdinta sekä lastensuojelun tarjoama tuki. Tutkimukseni nojaa vahvasti lastensuojelun lapsi- ja perhekeskeiseen luonteeseen. Tutkimusaihe on ajan-kohtainen sekä myös aiheellinen. Lastensuojelun toimivista käytänteistä tarvitaan ehdottomasti lisää tietoa ja lastensuojelun positiivisten kokemusten esilletuominen on tänä päivänä yksi lastensuojelun tutkimuksen tärkeimmistä tehtävistä.

Vanhemman kokemus omasta toimijuudestaan on vahvasti sidoksissa toimivan lastensuojelun käytäntöihin. Voidaan jopa sanoa, että se on edellytys toimivan lastensuojelun käytänteille. Tutkimusaineisto koostuu haastattelusta, kirjoitelmista ja keskustelupalstoille kirjoitetuista viesteistä. Aineiston analyysissa käytän teemoittelua. Tutkimukseni tarkoituksena on osallistua lastensuojelun kehittämistyöhön toimivien työkäytänteiden näkökulmasta sekä lisätä tietoa toimivan lastensuojelun käytänteistä.

Tutkimuksessani esittelen aluksi lastensuojelun aikaisempaa tutkimusta erityisesti niiltä osin, kun sitä on tehty vanhemman näkökulmasta ja kokemustiedon näkyväksi tekemisestä. Kolmannessa luvussa määrittelen lastensuojelua. Pohdin sitä, mitä tarkoitetaan lapsen edulla ja lapsi- ja perhekohtaisella lastensuojelulla. Lisäksi käyn lastensuojeluprosessin läpi pääkohdittain. Neljännessä luvussa määrittelen kokemusta lastensuojelun toimivuudesta sekä vanhemman toimijuudesta lastensuojeluasiakkuudessa. Viidennessä luvussa kerron yksityiskohtaisemmin tutkimuksen toteuttamisesta, esittelen tutkimusaineiston ja pohdin tutkimuksen eettisyyttä. Kuudennessa luvussa esitän aineiston analyysissa saadut tulokset. Seitsemännessä luvussa esitän tutkimustulokset tiivistettynä. Kahdeksannessa luvussa esittelen tutkimuksen johtopäätökset ja jatkosuositukset lastensuojelun tutkimuksen osalta.

Lainaan vielä eteläpohjalaista runoilijaa, Maire Loppia, joka kirjoittaa runoja elämästä eteläpohjanmaan murteella. Maire Lopin runon tunnelma olkoon pohjana tälle tutkimukselle.

*Silloon ku tuntoo
lämmön leviävän
iliman mitä
kukaa ei oo vierellä
ei kosketa
eikä ketää näjy mihinää
siinä ne vain on
Enkelit
mä tunnen jotta ne on
mielenkoloosta
ne valontuojat taas tuli
pää tyynyllä
luomien takana rauha
varijelus ja turva
tieto siitä jottei oo yksin*

Maire Loppi 2010

2 LASTENSUOJELUN TUTKIMUS JA ASIAKKAAN ÄÄNI

Lastensuojelun tutkimusta on tehty runsaasti. Sosiaalityön toimivia työkäytänteitä on tutkittu niin työntekijän kuin asiakkaankin näkökulmasta. Tänä päivänä lastensuojelun tutkimuksessa tutkimuksellinen mielenkiinto kohdistuu yhä useammin vaikuttavuuden tutkimukseen ja asiakkaan äänen esille tuomiseen. Tässä luvussa esittelen lastensuojelun tutkimusta siltä osin, kuin se liittyy lastensuojelun asiakkaiden, erityisesti vanhempien, kokemustiedon tutkimiseen.

Lastensuojelun asiakkuuden taustalla on monenlaisia syitä. Perheen tuen tarpeen lisääntymiseen liittyy tavallisesti useitakin ongelmia. Campbell, Cook, LeFleur ja Keenan (2010) tutkivat riskitekijöitä, jotka voivat johtaa lapsen hyvinvoinnin vaarantumiseen. Tutkimuksen mukaan riskitekijät voidaan jakaa perheeseen, huoltajaan ja lapseen liittyviin tekijöihin. Perheeseen liittyvät riskit liittyvät ympäristön tukeen, perheen toimintaan ja köyhyyteen. Huoltajan matala koulutus ja masennusoireet uhkaavat lapsen hyvinvointia. Lapsen oma käytös vaarantaa lapsen hyvinvoinnin, jos käytöksessä ilmenee ahdistuneisuutta, masentuneisuutta, aggressiivisuutta tai itsetuhoisuutta. (Campbell ym. 2010, 3.) Perhettä voidaan tukea tunnistamalla riskitekijät. Vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä ja taloudellinen tuki ovat tärkeitä keinoja lisätä perheen hyvinvointia. Myös perheen sisäisten ongelmien ja lapsen käyttäytymisen ongelmien helpottuessa koko perhe voi paremmin. (em., 6.)

Dumbrill (2005) on tutkinut vanhempien kokemuksia lastensuojelun interventioista. Tutkimuksen mukaan on erittäin tärkeää huomioida vanhemman kokemus lastensuojelun interventioista, sillä se vaikuttaa lastensuojelun prosessiin sitoutumiseen. Lastensuojelu nähdään usein jopa epäinhimillisessä valossa ja sosiaalityöntekijän valtaa pelätään. Toimivan lastensuojelun käytäntöihin liittyy se, että sosiaalityöntekijä pystyy ymmärtämään vanhemman näkemyksen lastensuojeluprosessissa. (Dumbrill 2005, 28.) Tutkimuksen mukaan vanhemmat näkivät tyypillisesti lastensuojelun olevan vahvemmassa asemassa, kuin he itse. Vanhemmat kuvailivat tutkimuksessa valtaa, joka lastensuojelulla oli heitä kohtaan. Pelkoa tunnettiin jopa siitä huolimatta, vaikka mitään syytä lastensuojelun puuttumiselle ei lopulta löydetty ja asiakkuus päätettiin. Vanhemmat epäilivät myös lastensuojelun työskentelyä lapsen edun puolesta. (em., 30.) Lastensuojelun valtaa kuvailtiin kuitenkin positiivisessa valossa silloin, kun vanhemmat kokivat lastensuojelun työskentelevän yhdessä vanhempien kanssa perheen tilanteen parantamiseksi. (em., 31.)

Vanhemmat kuvailivat tutkimuksessa omaa asennoitumistaan lastensuojelun kohtaan kolmella eri tavalla: (1) taisteleminen lastensuojelua vastaan, (2) yhteistyökyvykkyyden ”esittäminen” sekä (3) aito työskentely yhdessä lastensuojelun kanssa perheen tilanteen parantamiseksi. Vanhemman ottama rooli määräytyi tutkimuksessa sen mukaan, miten sosiaalityöntekijä käytti valtaansa vanhempaa kohtaan. (Dumbrill 2005, 33.) Tutkimuksen tuloksien valossa voidaan todeta, että sosiaalityöntekijän asenteella, vallankäytöllä sekä taidolla kohdata asiakas on suuri merkitys sille, minkälaiseksi asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välinen työskentelysuhde muodostuu.

Lastensuojeluprosessi lähtee käyntiin lastensuojelun alkuarvioinnista, jonka jälkeen työskentely perheen kanssa jatkuu perheelle nimetyn sosiaalityöntekijän kanssa. Koko lastensuojeluprosessilta kannalta on merkityksellistä, miten vanhempi kokee alkuarvioinnin. Johanna Hietämäki (2015) on tutkinut väitöskirjassaan vanhempien kokemuksia lastensuojelun alkuarvioinnista ja sen vaikutuksista. Tutkimuksen kohteena on ollut alkuarviointiin ja kontekstiin liittyviä tekijöitä, jotka ovat yhteydessä lastensuojelun alkuarvioinnin vaikutusten saavuttamiseen vanhemman näkökulmasta. Tutkimuksessa selviää, että sosiaalityöntekijän asiakassuhdeorientoitunut ja voimavaraorientoitunut toiminta edistävät alkuarvioinnin vaikutusten saavuttamista. Tulosten mukaan alkuarviointi on lisännyt vanhempien tietoisuutta lapsen tilanteesta, omista voimavaroista ja perheen muutoksen tarpeista. Vanhemmat ovat myös kokeneet perhetilanteensa parantuneen ja he ovat kokeneet saavuttaneensa samanlaisen näkemyksen sosiaalityöntekijän kanssa. (Hietämäki 2015, 7.)

Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan yhteinen näkemys perheen tilanteesta on yhteydessä kokemukseen toimivasta lastensuojelusta. Hietämäen tutkimuksessa sosiaalityöntekijän ja vanhempien samanlainen näkemys perheen tilanteesta koettiin silloin kun vanhempi koki sosiaalityöntekijän työskentelevän hyvää asiakassuhdetta muodostaen ja isän osallistuessa alkuarviointiin. Yhteinen näkemys sosiaalityöntekijän kanssa muodostuu tyypillisesti myös silloin, kun vanhemmat ovat itse hakeutuneet asiakkaiksi lasta koskevien huolien vuoksi (Hietämäki 2015, 150). Toimivan lastensuojelun käytäntöihin liittyy keskeisesti myös asiakassuhdeorientoitunut työskentely. Tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijän työskentely koettiin asiakassuhdeorientoituneeksi erityisesti silloin, kun sosiaalityöntekijät keskustelivat asiakkaiden kanssa ja kuuntelivat heitä (em., 129).

Asiakassuhdeorientoitunut työskentely on merkityksellistä koko lastensuojeluprosessin ajan, sillä se mahdollistaa asiakkaan osallisuuden perheensä asiassa. Hyvän työskentelysuhteen muodostumisen kannalta on tärkeää, että asiakas kokee tulevansa kuulluksi. Sen sijaan keskittyminen perheen ongelman tarkasteluun heikentää yhteisen näkemyksen syntymistä perheen tilanteesta. Sosiaalityöntekijän hyvä suhde vanhemman kanssa, perheen voimavarojen tarkastelu ja alkuarvioinnin esittely asiakkaille edistävät lastensuojelun alkuarvioinnissa myönteisten vaikutusten saavuttamista tilanteissa, joissa asiakkuuden taustalla olevat vaikeudet liittyvät vanhempiin tai asiakkuus on lähtenyt asiakkaan omasta aloitteesta. Tutkimuksen mukaan hyvän työskentelysuhteen saavuttamiseksi sosiaalityöntekijän tulisi panostaa hyvään asiakassuhteeseen ja voimavaroja tarkastelemaan työskentelyyn, antaa yhteenvedon työskentelystä ja ottaa koko perhe mukaan työskentelyyn. (Hietamäki 2015, 7.)

Pirjo Vähämaa (2008) on tutkinut lastensuojelun perhesijoituksen onnistumista sosiaalityön kokemustietona. Kokemustieto on yksi sosiaalityön käytännössä oleva tiedon laji. Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle saattaa katkaista lapsen tai nuoren huonon kierteen ja helpottaa perheen tilannetta. Kauan jatkuneessa kuormittavassa tilanteessa niin vanhemmat kuin lapsikin tarvita hengähdystaukoa ja aikaa miettiä perheen tilannetta. Sijoitukseen voidaan päätyä perheen tai sosiaalityöntekijän aloitteesta. Lapsi voidaan tällöin sijoittaa joko laitokseen tai perheeseen. Vähämaan tutkimuksessa selvitetään perhehoidon onnistumista, sosiaalityöntekijöiden sille antamia merkityksiä ja kokemustiedon perusteella sijoituksen onnistumiseen vaikuttavia tekijöitä. Alkuvaiheella on tärkeä merkitys onnistumisen kannalta ja kiire on uhka onnistumiselle. Sijaisperheen, lapsen ja biologisten vanhempien yhteensovitus, oikeat yhdistelmät ja eri osapuolten välisen luottamuksen syntyminen ovat tutkimuksen mukaan onnistumisen perusta. (Vähämaa 2008, 2.)

Sosiaalityöntekijän ja perheen välinen luottamus on keskeisessä roolissa silloin, kun lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle. Luottamus syntyy jo ennen sijoitusta, mutta sitä rakennetaan myös koko sijoitusprosessin ajan. Luottamus antaa pohjan myös avoimuudelle, joka mahdollistaa vaikeiden asioiden puheeksi ottamisen ja käsittelyn. Sijoitusta suunniteltaessa on tärkeää huomioida myös riittävä aika sijoittamisen sopeutumisprosessiin, sillä kiirehtiminen saattaa vaarantaa onnistuneen sijoituksen. Sijoituksen jälkeen on edelleen tärkeää, ettei vanhempia jätetä huomiotta. (Vähämaa 2008, 81.) On tärkeää, että koko perhe saa tukea myös sijoituksen aikana. Sijoituksen tavoitteena on kuitenkin aina se, että lapsi palaa takaisin vanhempiensa luokse asumaan.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden yhteistyötä on tutkittu asiakkaiden näkökulmasta. Katri Pulkkisen (2011) tutkimuksen aiheena ovat asiakkaiden kokemukset lastensuojelusta. Tutkimuksessa selvitetään, minkälaisia kokemuksia vanhemmilla on yhteistyöstä lastensuojelun työntekijöiden kanssa, sekä lastensuojelun palveluista ja tukitoimista. Tutkimuksessa kartoitetaan myös sitä, minkälaisena vanhemmat kokevat perheen tilanteen suhteutettuna lastensuojelun työskentelyn tavoitteisiin sekä läheisverkoston roolia lastensuojelun asiakkaiden elämässä. Pulkkisen tutkimuksessa asiakkaiden hyvä kokemus liittyy kuulluksi tulemiseen sekä oikeanlaisten palvelujen ja tuen saamiseen. Asiakassuhteen alku näyttäytyy tutkimuksessa ristiriitaisena ja siihen liittyy usein negatiivisia kokemuksia ja tunteita. Negatiivinen kokemus asiakassuhteen alusta saattaa olla sidoksissa siihen, miten asiakkuus on alkanut. (Pulkinen 2011, 2.) Kuitenkin Hietamäen (2015) tutkimuksessa todetaan, saattaa myönteinen kokemus olla yhteydessä siihen, että vanhempi on itse hakeutunut lastensuojelun asiakkuuteen.

Haasteellisena lastensuojelun sosiaalityöntekijän näkökulmasta nähdäänkin se, miten tarjota oikeanlaista ja oikea-aikaista apua asiakkaalle. Pulkkisen tutkimuksen mukaan lastensuojelun avohuollon asiakkuuden syyt liittyvät tavallisesti vanhempien väsymykseen, avuttomuuteen, osaamattomuuteen sekä perheristiriitoihin. (Pulkinen 2011, 15.) Lastensuojelun tukitoimet auttavat tutkimuksen mukaan vanhempia, mutta samalla monen palvelun piirissä oleminen saattaa olla jopa kuormittavaa. Lastensuojelun työskentelyn alussa tulisikin tutkimuksen mukaan kiinnittää tietoisesti huomiota ja avata asiakkaille sitä, mitä lastensuojelu on. Myös läheisten osallisuus ja sen vahvistaminen ovat tärkeitä asioita. (em., 2.) Tutkimuksessa positiiviset kokemukset yhteistyön onnistumisesta liittyivät tavallisesti avun sekä tuen saamiseen ja kuulluksi tulemiseen. Työskentelysuhteen vastavuoroisuus ja asiakkaaseen suhtautuminen ovat merkittäviä tekijöitä toimivuuden kannalta. (em., 19.) Pulkkisen tutkimuksen mukaan työntekijöiden kanssa käydyt keskustelut nähdään merkittävänä tuen muotona lastensuojelun avohuollossa. Keskustelujen kautta asiakkaiden on mahdollista saada uudenlaista näkemystä tilanteeseensa ja ymmärrys omasta tilanteesta voi muuttua työskentelyn myötä. (em., 23.)

Lastensuojeluprosessiin sitoutuminen on keskeinen osa toimivaa lastensuojelua. Patty Sharrock (2013) tutkii vanhempien lastensuojeluprosessiin sitoutumista ja sitouttamista. Hän tutkii sitoutumista lastensuojelun arvioinnissa, suunnittelussa sekä lastensuojeluprosessin eri

vaiheiden aikana. Tutkimuksessa arvioidaan sitoutumisen vaikutusta lapsen sijoituksen keston. Tutkimuksen mukaan vanhemman sitoutuminen lastensuojeluprosessiin sen eri vaiheissa on avain onnistuneeseen palvelusuunnitteluun sekä asiakkaan osallisuuteen. Sharrockin tutkimuksessa selviää, että vanhemman sitoutuessa lastensuojeluprosessiin lapsen ollessa sijoitettuna kodin ulkopuolella, on sijoitus merkittävästi lyhyempi kuin sellaisen sijoituksen kohdalla, jossa vanhempi ei ole sitoutunut lastensuojeluprosessiin. Tutkimuksen mukaan vanhemman sitoutuminen lastensuojeluprosessiin on tärkeää, sillä sitoutuminen vaikuttaa merkittävästi lastensuojeluprosessin kulkuun. Sitoutumisen kautta lastensuojelu on vaikuttavampaa ja tehokkaampaa. (Sharrock 2013, 73.)

Lastensuojelun toimivia käytäntöjä tarkastellessa on syytä kiinnittää huomiota myös niihin tekijöihin, jotka ovat esteenä toimivalle lastensuojelulle. Kai Alhanen (2014) analysoi tutkimuksessaan lastensuojelua julkisen vallankäytön näkökulmasta keskittyen erityisesti siihen, millaisiksi lastensuojelun toimenpiteet ovat muotoutuneet viranomaisten käytännön toiminnassa. Uhkatekijöitä lastensuojelulle ovat palveluiden pirstaleisuus, työntekijöiden vähyys, johtamisongelmat, työntekijöiden vaihtuminen, yhteistyön vaikeudet sekä arkitiedon ohittaminen. Tutkimuksen mukaan työntekijöillä ei ole riittävästi aikaa eikä riittäviä edellytyksiä huolehtia asiakkaiden tarpeista riittävästi, arvioida asiakkaiden ja muiden ammattilaisten esiin tuomia näkökulmia ja käyttää arvostelukykyään lastensuojelun päätösten tekemisessä. Lisäksi työntekijöiden vaikutusmahdollisuudet palvelujen sisältöön ovat vähäiset. Tutkimus osoittaa, että lapset, vanhemmat ja heidän läheisensä eivät saa läheskään aina tarvitsemaansa apua ja monessa yhteydessä heitä kohdellaan väheksyen ja yksityisyyteen puututaan tarpeettoman voimallisoin keinoin. (Alhanen 2014, 7-8.)

Ihmisillä on oma tietämyksensä omasta tilanteestaan, jota Alhanen kutsuu arkitiedoksi. Arkitiedon ohittaminen liittyy tutkimuksessa asiakkaiden huonoihin kokemuksiin lastensuojelusta. Työskentelyssä ei välttämättä kiinnitetä huomiota riittävästi eri toimijoiden esille tuomiin arkisiin kokemuksiin lasten ja heidän läheistensä elämäntilanteista sekä tarpeista. Tämän arkitiedon merkitystä aliarvioidaan erilaisissa yhteyksissä. Asiakkaiden kokemuksia ohitetaan ja eri ammattiryhmät väheksyvät toistensa näkemyksiä, jos ne ilmaistaan arkisella kielellä. Asiakkaille syntyy kokemus siitä, että heidän näkemyksiään ei oteta vakavasti omaan elämäntilanteeseensa liittyen ja huomioida sitä, minkälaista apua he kokevat tarvitsevana. Arkitiedon ohittamista tapahtuu asiakkaiden kokemusten perusteella jo pelkästään

lastensuojeluasiakkuudesta johtuvasta leimasta. Vanhemmat kokivat, että heidän näkemystensä ohittaminen johti aluksi epäluottamukseen lastensuojelun hyviä tarkoituksia kohtaan, mutta myöhemmin myös epäluottamukseen omia toimintamahdollisuuksia kohtaan. Pahimmillaan tämä johtaa lamaanumiseen. (Alhanen 2014, 56-57.)

Yhteenvetona aikaisemman tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että keskeisiä tekijöitä toimivassa lastensuojelussa ovat asiakassuhde- ja voimavaraorientoitunut toiminta, sosiaalityöntekijän ja asiakkaan yhteinen näkemys perheen tilanteesta sekä asiakkaaksi hakeutuminen omasta aloitteesta. Sosiaalityöntekijän tulisi kiinnittää huomiota asiakkaan kohtaamiseen ja siihen, miten käyttää valta-asemaansa asiakasta kohtaan. Hyvään kokemukseen liittyy kuulluksi tuleminen sekä oikeanlaisten palvelujen ja tuen saaminen. Joskus jo pelkästään keskusteluapu voi olla riittävä tukimuoto perheelle. Sijoitusprosessissa puolestaan olisi tärkeää varata riittävästi aikaa tilanteeseen sopeutumiselle. Onnistuneen sijoituksen taustalla on myös sosiaalityöntekijän ja perheen välinen luottamus, joka antaa pohjan avoimuudelle. Vanhempien huomioiminen sijoitusprosessin aikana ja sen jälkeen on erityisen tärkeää. Vanhemman lastensuojeluprosessiin sitoutuminen tekee lastensuojelutyöstä vaikuttavampaa ja tehokkaampaa. Uhkana toimivalle lastensuojelulle ovat mm. palvelujen pirstaleisuus, työntekijöiden vähyys, työntekijöiden vaihtuminen sekä arkitiedon ohittaminen. Asiakkaiden arkitiedon ja kokemusten ohittaminen johtaa pahimmillaan asiakkaan epäluottamukseen ja lopulta lamaanumiseen.

3 LASTENSUOJELUN MÄÄRITTELYÄ

3.1 Lähtökohtana lapsen etu

Lastensuojelun ensisijaisena tavoitteena on turvata lapsen etu. Vaikka tässä tutkimuksessa tarkastellaan vanhemman kokemusta lastensuojelusta, on silti tärkeää ymmärtää, mitä tarkoitetaan lastensuojelun tärkeimmällä tavoitteella; lasten edun turvaamisella.

Lasten oikeuksia määritellään 1989 solmitussa Lasten oikeuksien yleissopimuksessa, joka on jatkoa 1924 hyväksytylle Lapsen oikeuksien julistukselle. Suomi on sitoutunut noudattamaan Lasten oikeuksien yleissopimusta vuonna 1991. Sopimuksen velvoitteet koskevat valtiota ja kuntia, vanhempia sekä muita lapselle läheisiä aikuisia. Sopimuksessa on määritelty alaikäisten kansalaisoikeuksia, taloudellisia, sivistyksellisiä ja sosiaalisia oikeuksia. Tavoitteena on lapsen kaikkinaisen ihmisarvon vahvistaminen ja erityisen suojelun varmistaminen vaikeimmassa asemassa oleville lapsille. Sopimuksessa korostetaan myös lapsuuden ja vanhemmuuden ainutlaatuista asemaa ja niiden merkityksiä niin yksilö- kuin yhteiskuntatasollakin. Sopimuksen hyväksyminen voidaan ajatella suurena käänteenä lapsuuden historiassa ja sen merkityksen ulottuvat sivilisaatiohistoriaan. (Bardy 2013, 62-63.)

Ihmisoikeuksien sopimusten pohjalta lastensuojelun taustalla toimivat kaksi peruseriaa: lapsen edun periaate sekä yksityiselämän ja perhe-elämän suojan periaate. Lastensuojeluun liittyy erityistä jännitettä, sillä nämä kaksi periaatetta ovat joskus keskenään ristiriitaisia. Vanhemmilla on ensisijainen kasvatustavastuu lapsestaan ja oikeus toteuttaa omia kasvatustavakemyksiään ja arvojaan, kunhan ne tukevat lapsen kasvua ja kehitystä. Yhteiskunnalla sen sijaan on vastuu huolehtia siitä, että lasten perusoikeudet ja ihmisoikeudet toteutuvat. Perustuslaissa on mainittu, että julkisen vallan on tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Perhe-elämän ja yksityiselämän suoja väistyy, jos lapsen etu ei vanhemman kasvatustavuksessa ja huolenpidossa toteudu. Lastensuojelussa on pyrittävä hyvään yhteistyöhön lapsen perheen ja läheisten kanssa. (Taskinen 2010, 24-25.)

Lastensuojelu on toimintaa, jota säätelee lastensuojelulaki. Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen

kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. (Lastensuojelulaki 417-2007 1§). Lastensuojelutyötä toteutetaan erilaisten interventioiden avulla, joiden tavoitteena on turvata lapsen oikeuksien toteutuminen sekä lapsen ja perheen hyvinvointi. Lastensuojelun tavoitteisiin kuuluu lapsen suotuisan kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen, vanhempien, huoltajien ja muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden tukeminen lapsen kasvatuksessa ja hoidossa, lapsen ja perheen ongelmien ehkäisemiseen pyrkiminen sekä puuttuminen riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. (Lavikainen, Puustinen-Korhonen & Ruuskanen 2014, 11.)

Siitä huolimatta, että lasten etu mainitaan useasti lastensuojelutoimintaa ohjaavassa laissa, on se käsitteenä kuitenkin avoin ja jossain mielessä määrittelemätön. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on tehdä lapsen edun mukaisia päätöksiä. Lapsen edun mukaisia päätöksiä tehdessä keskeisintä on nähdä lapsi omana yksilönään. Hurtigin (2003, 33) mukaan lasten edun toteutumisen näkökulmasta lapset halutaan nähdä itsenäisinä osapuolina yksilöllisine oikeuksineen. Monissa yhteyksissä lapsen edulla viitataan myös lapsen oikeuksiin elää väkivallatonta elämää, saada riittävää ravintoa sekä oikeuden koulutukseen. Kun puhutaan lapsen edusta, eettis-moraalisten kysymysten lisäksi nähdään tarpeellisena tuoda lapsi näkyvämmäksi ja esille osallistumaan toimenpiteisiin, mikä näkyy myös lastensuojelulaissa. (Hiitola 2015, 32.)

3.2 Lastensuojeluprosessi

Lastensuojelun asiakkuus etenee vaiheittain, joita Taskisen (2010, 58) mukaan ovat välitön tilannearvio, selvityksen teosta päättäminen, lastensuojelun asiakkuuden alkaminen, lapsen tapaaminen, neuvottelut ja muu yhteistyö, selvityksen sisällön raportointi ja asiakkuuden päättyminen tai jatkuminen.

Lastensuojelulain mukaisesti lastensuojelun asiakkuus alkaa tavallisesti hakemuksesta tai siten, että muu lastensuojelun työntekijä on saanut tietää lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. Lastensuojelun asiakkuus on tarpeen tilanteessa, jossa lapsen olosuhteet vaarantavat lapsen terveyttä tai kehitystä. Lapsi voi myös omalla käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään ja kehitystään. Kyseessä voi myös olla tarve lastensuojelun palveluihin ja tukitoimiin (Lastensuojelulaki 27§.) Lastensuojeluasian tultua vireille arvioidaan mahdollinen kiireellinen lastensuojelun tarve sekä tehdään palvelutarpeen arviointi, jos se ei ole ilmeisen

tarpeetonta. Lastensuojelutarpeen selvityksen tekeminen on tarkoitettu yhteiseksi prosessiksi lapsen ja hänen huollostaan vastaavien aikuisten kanssa, mutta selvitys voidaan tarvittaessa tehdä myös vastoin huoltajan tai lapsen tahtoa. (Taskinen 2010, 57.)

Lastensuojelun asiakkaalle nimetään lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Lapsen asioiden hoidossa sosiaalityöntekijän tukena on kunnan velvoittamana moniammatillinen tuki. (Heinonen & Sinko 2009,122). Lastensuojeluasiakkuuden tavoitteita määritellään asiakassuunnitelmassa. Asiakassuunnitelma laaditaan yhteistyössä lapsen ja huoltajien kanssa. Tarvittaessa suunnitelman tekoon voi osallistua myös muita lapsen elämään kuuluvia henkilöitä. Suunnitelmaa tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. (Taskinen 2010, 64.) Asiakassuunnitelma laaditaan yhteistyössä ja yhteisymmärryksessä asiakkaan kanssa. Suunnitelman tekeminen ja laatiminen yhteistyössä lapsen ja hänen kasvatukseensa osallistuvien tahojen kanssa on osa suunnitelmallista ja tavoitteellista sosiaalityötä. Asiakassuunnitelmassa arvioidaan lapsen ja hänen perheensä tilannetta, niitä olosuhteita ja asioita, joihin sosiaalityön avulla halutaan vaikuttaa. Suunnitelmassa arvioidaan myös lapsen etua ja erilaisten toimenpidevaihtoehtojen vaikutuksia lapsen kasvuun ja kehitykseen, sekä määritellään, missä ajassa ja miten suunnitellut palvelut ja tukitoimet ovat toteutettavissa, miten toteutusta voidaan seurata ja milloin suunnitelmaa tarkastetaan. (Räty 2015, 272-273.)

Lastensuojelussa on lievimmän riittävän toimenpiteen periaate. Tällä tarkoitetaan sitä, että lapsen tilannetta pyritään parantamaan ensisijaisesti avohuollon keinoin lapsen asuessa kotonaan. (Taskinen 2010, 69.) Avohuollon tukitoimiin ryhdytään viipymättä sen jälkeen, kun lastensuojelun tarve on todettu. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskäytäntöä ja -mahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimia toteutetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa. Tukitoimet ovat vapaaehtoisia, niihin tarvitaan sekä vanhempien että 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus (em., 69).

Taloudellinen tuki on keskeinen avohuollon tukitoimi. Taloudelliset tukitoimet ovat määrärahasidonnaisia sosiaalipalveluja, joita järjestetään tarveperiaatteen mukaisesti. (Räty 2015, 311.) Taloudellinen tuki ei kuitenkaan aina ole riittävää, vaan lapsen ja perheen tukemiseksi

järjestetään asiakassuunnitelmassa sovitulla tavalla erilaisia palveluja lapsen ja perheen tukemiseksi (Taskinen 2010, 71). Tarvittaessa perheelle järjestetään lastensuojelun kautta avohuollon tukitoimia, joita ovat tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseksi, lapsen taloudellista ja muuta tukemista, lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluja, tehostettua perhetyötä, perhekuntoutusta sekä tarvittaessa muita lasta ja perhettä tukevia palveluja ja tukitoimia. (Lastensuojelulaki 2007/36 §.)

Perhetyön järjestäminen lapselle ja perheelle on yksi tärkeimmistä avohuollon tukitoimista. Perhetyö on perheen kotona tehtävää työtä, joka voi olla perhetyöntekijän antamaa keskusteluapua, tukea tai opastusta erilaisissa arjen toiminnoissa. Perhetyön tärkeä tavoite on tukea vanhempia kasvatustehtävässä. jolloin osana perhetyötä voidaan tehdä vanhemmuuden arviointia sekä järjestää lapselle hänen hyvinvointiaan tukevaa toimintaa. (Räty 2015, 321.)

Kodin ulkopuolelle sijoittaminen voidaan toteuttaa lastensuojelun avohuollon sijoituksena, kiireellisenä sijoituksena tai huostaanotettuna. Avohuollon sijoituksessa lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle yksin tai vanhempansa kanssa. Avohuollon sijoitukseen vaaditaan lapsen huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus. Sijoituksen edellytyksenä on, että sijoitus on tarpeen lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi, lapsen kuntouttamiseksi tai lapsen huolenpidon järjestämiseksi väliaikaisesti lapsesta huolehtivan henkilön esimerkiksi sairastuttua. (Lastensuojelulaki 2007/37§.) Sijoitukselle määritellään aina tavoitteet ja arvioitu kesto. Avohuollon sijoituksen jälkeen lapsi palaa asumaan takaisin huoltajansa luokse. (Taskinen 2010, 73.)

Avohuollon tukitoimet ovat aina ensisijaisia lastensuojelun toimenpiteitä. Niitä ei kuitenkaan voida kokeilla ennen huostaanottoa, jos edellytykset siihen on olemassa ja lapsen etu sitä välttämättä vaatii. (Räty 2015, 314.) Lastensuojelulain (2007/38§) mukaan lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti, jos hän on välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa. Kiireellinen sijoitus voidaan toteuttaa perhe- tai laitoshuollossa. Kiireellisen sijoituksen tarve voi perustua kodin olosuhteisiin liittyviin akuutteihin ongelmiin tai esimerkiksi lapsen hoidosta vastuussa olevien aikuisten käyttäytymiseen tai menettelyyn. Sijoituksen tarve voi syntyä esimerkiksi silloin, jos lapsen huoltajat ovat väliaikaisesti kyvyttömiä hoitamaan lasta humalatilán tai akuutin mielenterveysongelman vuoksi. (Räty 2015, 344.) Kiireellinen sijoitus voi tulla kyseeseen myös silloin, jos vanhemmat eivät tilapäisesti pysty huolehtimaan lapsesta esimerkiksi äkillinen sairastumisen tai onnettomuuden

vuoksi (Taskinen 2010, 76). Kiireellisen sijoituksen tarve voi perustua myös lapsen omaan käyttäytymiseen tai elämäntapoihin. Lapsi voi olla itsetuhoinen, käyttää päihteitä, syyllistyä rikoksiin tai menetellä muulla tavoin siten, että lapsen voidaan arvioida tarvitsevan välittömästi kiireellistä hoitoa ja sijoitusta. (Räty 2015, 344.)

Huostaanotto on lastensuojelun viimesijaisimpia toimenpiteitä, jolla puututaan lapsen perustulaisissa säädettyihin oikeuksiin sekä toisaalta Euroopan ihmisoikeussopimuksen takaamaan perhe-elämän suojaan. Kyse on lapsen oikeudesta riittävään suojeluun ja lapsen edun mukaiseen hoitoon ja huolenpitoon. Ehdoton velvollisuus huostaanottoon on olemassa, mikäli säännöksessä tarkoitettut edellytykset siihen ovat olemassa, sekä ehdoton velvollisuus tarpeidenmukaisen sijaishuollon järjestämiseen. (Räty 2015, 359.) Huostaanotto on suurelle yleisölle yksi näkyvimmistä toimenpiteistä ja yksittäiset huostaanottotapahtumat ja niistä julkisuudessa esitetyt näkemykset saattavat värittää paljonkin yleistä mielipidettä lastensuojelusta. (Taskinen 2010, 84.) Tästä huolimatta suurin osa huostaanotoista perustuu suostumukseen. Vuoden 2014 lastensuojelutilastoraportin mukaan vain 23 prosenttia huostaanotoista oli tahdonvastaisia (Kuoppala & Säkkinen 2015).

Huostaanotto perustuu tavallisesti puutteisiin lapsen huolenpidossa tai muiden kasvuolosuhteiden uhatessa vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Huostaanoton perusteet liittyvät myös puutteisiin lapsen kasvuolosuhteissa, elinympäristössä vaikuttavista sellaisista tekijöistä, jotka uhkaavat vakavasti vaarantaa esimerkiksi lapsen terveyttä tai kehitystä. Kyse ei välttämättä ole kodin olosuhteisiin liittyvistä puutteista, vaan myös lapsen läheiset henkilöt voivat omalla toiminnallaan aiheuttaa lapsen kehityksen tai turvallisuuden vaarantumisen ilman että vanhemmat kykenevät puuttumaan tähän. (Räty 2015, 261.) Huostaanotto prosessi voi käynnistyä myös lapsen oman käyttäytymisen johdosta sellaisessa tilanteessa, jossa lapsi omalla käyttäytymisellään vakavasti vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Huostaanoton perusteena voi tällöin olla esimerkiksi lapsen päihteidenkäyttö, lapsen sellainen rikollinen menettely, jota ei voida pitää vähäisenä tai esimerkiksi lapsen seksuaalisen identiteetin loukkaukset, vaikka lapsi itse suhtautuisi niihin välinpitämättömästi. (Räty 2015, 264.)

3.3 Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu

Tässä tutkimuksessa lastensuojelu hahmotetaan lapsi- ja perhekohtaisena työnä, jota tehdään yhteistyössä lapsen ja perheen kanssa. Kun tarkastellaan toimivan lastensuojelun käytänteitä vanhemman näkökulmasta, on tärkeää ymmärtää, mitä tarkoitetaan lapsi- ja perhekohtaisella lastensuojelutyöllä.

Lastensuojelussa perhe on ensisijainen ja lapsen oikeuksia tulee kunnioittaa, jonka seurauksena lastensuojelu perustuu lapsikeskeiseen perhelähtöisyyteen. Tästä yksinkertaisesta määritelmästä syntyy useita muunnelmia, sillä yksittäiset tilanteet ovat erilaisia. Lastensuojelun taustalla ihmisten elämää koskettavat erilaiset kriisit, koettelevat olot ja vaativat tilanteet. Perhe voi olla hyvinkin helposti haavoittuva ja sitä voivat koetella vaikeudet parisuhteessa ja vanhemmuudessa. Myös tilapäiset kriisit voivat vaikuttaa perheen hyvinvointiin lyhytkestoisesti. Toisaalta lastensuojelu voi olla perheen tukena koko lapsuuden ajan ja joskus seuraavaan sukupolveenkin saakka. (Bardy 2009, 73.) Lastensuojelutyössä on tärkeää ottaa huomioon asiakkuudessa olevien perheiden yksilölliset tilanteet. Tärkeää on myös huomioida se, että perheiden voimavarat ovat hyvinkin erilaisia ja ihmisillä on myös taipumus reagoida vaikeuksiin eri tavoin. Lastensuojelun tehtävänä on selvittää, minkälaista tukea perhe tarvitsee. Lastensuojelun ollessa toimivaa perheelle muodostuu kokemus siitä, että he saavat lastensuojelulta perheen tilanteeseen soveltuvaa apua ja tukea.

Lastensuojelussa toimitaan samalla sekä yksilöllisesti että kokonaisvaltaisesti. Yksilöllisellä toiminnalla tarkoitetaan sitä, että asiakas ymmärretään oman arkensa ja elämänsä asiantuntijana; ainutlaatuisena persoonana, jolla on oma identiteetti. Kokonaisvaltaisuus lastensuojelutyössä näkyy siten, että sosiaalityöntekijä on vastuussa asiakkaansa arjen kokonaisuuden hahmottamisesta, lastensuojelun koordinoinnista ja lapsen hyvinvoinnin turvaamisesta. Sosiaalityöntekijän tulee ymmärtää lapsen elämän kokonaisuus, sen osa-alueet ja tapahtumapaikat. Ne ovat yhteydessä lapsen kasvuun ja kehitykseen, eikä kokonaisuutta voida hahmottaa ilman tätä tietoa. Myös vanhemmat tulee huomioida yksilöinä; äitinä ja isänä. Heillä on erilaisia taitoja toimia vanhempina, motivaatiot, henkinen tasapaino, toiveet ja tavoitteet ovat erilaisia. (Kaikko & Friis 2009, 110.) Perheellä, lapsella ja nuorella on yleensä vahva kokemus omista vaikeuksistaan ja ajatus niiden ratkaisemiseksi sekä siitä, minkälaista apua ja tukea heidän on mahdollista vastaanottaa. Asiantuntijan, vanhemman ja lapsen tietojen ja

kokemusten tulisi voida kohdata. Tarvitaan tilaa ja aikaa pysähtyä, kuulla, vastaanottaa ja koetella mielikuvia, kokeilla erilaisia vaihtoehtoja, miettiä uusiakin mahdollisuuksia. (Heino 2009, 106-107.)

Lastensuojelun tehtävä on helpottaa vanhempien stressiä ja kuormittuneisuutta. Lastensuojelutyössä liikutaan käytännön maaperällä, jossa keskiössä on konkreettisen avun ja tuen järjestäminen inhimillistä arvokkuutta osoittavalla tavalla. Siten lastensuojelu on myös tunteiden kanssa työskentelyä ja luottamuksen hankkimista sekä erilaisissa suhdeverkostoissa työskentelyä. Lastensuojelutyössä ei riitä pelkästään se, että asiakkaita lähetetään paikasta toiseen ja ohjataan palveluja perheelle. (Bardy 2009, 74.) Toimivaan lastensuojeluun liittyy keskeisesti kokemus siitä, että sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välille muodostuu kunnioitava ja arvostava työskentelysuhde. Tähän liittyy myös keskeisesti aito kuunteleminen ja läsnäolo. Se, että sosiaalityöntekijä on tavoitettavissa ja läsnä vuorovaikutustilanteissa.

Lastensuojelutyötä määrittävät työn kiireisyys ja suuret asiakasmäärät. Lastensuojelutyö sisältää kontrolliin, pakkoon ja lapsen oikeuksien valvontaan liittyviä tehtäviä, joiden motiivit tulevat laista ja oikeusjärjestelmästä. Tähän suuntaan myös sosiaalityöntekijät joutuvat perustelemaan toimintaansa ja siten syntyy ongelmakeskeisiä, negatiivisia näyttöjä etsiviä perhe- ja lapsimäärityksiä. (Fosberg 1998, 296.) Sosiaalityöntekijät ovat työssään myös taipuvaisia luokittelemaan asiakkaita erilaisiin ryhmiin ja niihin liittyviin ilmiöihin. Vaihtoehtona luokittelulle asiakas voidaan ymmärtää toimivana subjektina, jolloin asiakas nähdään ajattelevana, tuntevana ja toimivana ihmisenä. Häntä kuullaan ja kuunnellaan tuolloin herkästi omassa asiassa. Yksilön oman kokemuksen kautta työntekijän on mahdollista lähestyä ihmisten todellisuutta ja toimia rinnalla auttajana. (Pohjola 2010, 35.) Toimivan lastensuojelun käytänteisiin liittyy keskeisesti asiakkaan ja sosiaalityöntekijän kohtaaminen. Jos asiakasta lähestytään hänen oman todellisuutensa kautta, voi asiakkaalle muodostua kokemus siitä, että häntä kuullaan aidosti. Kuunteleminen on myös reunaehto työskentelysuhteelle, jossa sosiaalityöntekijä kulkee asiakkaan rinnalla auttajana.

Lastensuojeluun liitetään usein negatiivinen sävy. Lastensuojelun asiakkuus saatetaan nähdä negatiivisena ja häpeällisenä asiana. Lastensuojelu puuttuu lasten kokemaan ja tekemään pahaan ja siksi sosiaalityöntekijän on tärkeää ymmärtää ja tiedostaa tunteiden dynamiikkaa. Leimaamisteorian pohjalta on esitetty, että sosiaalityö voi olla ja on yksi asiakasryhmien

leimaajista, häpäisijöistä. (Eronen 2009, 225.) Tämä tekee lastensuojelutyöstä erityisen arkaluontoista ja vaatii työntekijältä herkkyyttä sekä taitoa asiakkaan kohtaamiseen. Toimivan lastensuojelun käytäntöihin liittyy keskeisesti lapsi- ja perhekohtainen työskentely, jossa yhteistyötä tehdään yhdessä perheen kanssa huomioiden kaikki perheenjäsenet omina yksilöinä. Perheen näkeminen yhtenä kokonaisuutena jättää jotain perustavanlaatuisia huomioimatta lastensuojelun työskentelyssä. Yksilöllisyyden huomioiminen, aito kuunteleminen ja kunnioitus luovat pohjan sosiaalityöntekijän ja asiakkaan hyvälle työskentelysuhteelle.

4 TOIMIVA LASTENSUOJELU JA TOIMIJUUS

4.1 Vanhemman toimijuus lastensuojeluasiakkuudessa

Lastensuojelun asiakkaan toimijuus on keskeinen tutkimuskohde lastensuojelun tutkimuksessa. Asiakkaan kokemus omasta toimijuudestaan määrittää myös sitä kokemusta, joka hänelle lastensuojelusta muodostuu. Toimijuutta voidaan määritellä sen perusteella, onko asiakkaalla mahdollisuus tehdä haluamansa, saada aikaan jokin tapahtuma tai lopputulos. Toimijuuden mahdollistumiseen vaikuttavat sekä toimija ja konteksti että muut toimijat. (Hokkanen 2014, 60.) Kontekstilla viitataan asiakkaan toimintaympäristöön ja muilla toimijoilla asiakkaan lähipiiriin, viranomaisiin sekä muihin tuen järjestäjiin kuten esimerkiksi lastensuojelutyöntekijöihin, terveydenhuollon henkilökuntaan tai mielenterveystyöntekijöihin.

Lastensuojelun perustehtävänä on turvata lapsen kasvua ja kehitystä. Lastensuojelu on lapsi- ja perhekeskeistä työtä, joka tarjoaa koko perheelle apua ja tukea. Samalla lastensuojelu on kuitenkin toimintaa, joka puuttuu joskus vahvastikin perheen yksityisyyteen. Lastensuojelua ja sosiaalityötä yleensäkin ohjaa ammattietiikka, jonka perusteella sosiaalityöntekijä tekee asiakkaan elämään vaikuttavia päätöksiä. Siitä huolimatta työntekijä tekee aina henkilökohtaisen valinnan sen suhteen, seuraako hän ammattietiikkaa vai toimiiko muulla tavalla (Särkelä 2011, 125). Sosiaalityöntekijän toiminnalla ja suhtautumisella asiakkaaseen on suuri merkitys sille, minkälaiseksi työskentelysuhde asiakkaan kanssa muodostuu.

Jotta asiakas kokisi lastensuojelun olevan toimivaa, on tärkeää, että työntekijä panostaa hyvään työskentelysuhteeseen (Hietamäki 2015, 7) ja että asiakas kokee tulevansa kuulluksi (Pulkinen 2011, 2). Myös lastensuojelun vallankäyttö nähdään tyypillisesti positiivisessa valossa silloin, kun vanhemmat kokevat lastensuojelun työskentelevän yhdessä vanhempien kanssa perheen tilanteen parantamiseksi (Dumbrill 2015, 30). Tarkastelen tässä tutkimuksessa toimivan lastensuojelun käytänteitä toimijuuden näkökulmasta. Olen kiinnostunut siitä, miten toimijuus rakentuu kokemuksissa toimivasta lastensuojelusta. Se, millaiseksi vanhempi kokee oman toimijuutensa, vaikuttaa siihen, millaiseksi lastensuojelun asiakkuus koetaan ja minkälaiseksi lastensuojeluprosessi muotoutuu.

Toimijuuteen kuuluu keskeisesti toiminnan tarkoituksellisuus. Toimijuuden arvioimiksi on tarkasteltava sitä toimintaa, jota asiakas toteuttaa toivotun lopputuloksen saamiseksi. On tärkeää huomioida, että toiminta ei ole osa toimijuutta, vaan seurausta siitä. (Bandura 1997, 3.) Toimijuus ei siis sinällään muodostu ihmisen toiminnasta, vaan se on jotain, joka on olemassa jo ennen toimintaa. Toiminnan tarkastelu on kuitenkin tärkeää, sillä se kertoo jotain henkilön toimintakyvystä ja toimijuudesta. Tärkeää on havainnoida myös sisäistä toimijuutta, joka elää ihmisten mielissä ja tässä tutkimuksessa heidän kertomuksissaan.

Toimijuus on subjektin tahdonvapauden ilmentymä. Toimijuuden edellytys on, ettei henkilön toiminta ole minkään ulkoisen tai sisäisen voiman aikaansaamaa. Ulkoisilla voimilla tarkoitetaan toisten ihmisten tai sosiaalisten systeemien vaikutusta ja sisäisillä voimilla tunteita tai mielenhäiriöitä. (Kotiranta & Virkki 2011, 113-114.) Lastensuojelussa vanhemman näkökulmasta ulkoiset voimat viittaavat tavallisesti perheen lasten ongelmakäyttäytymiseen tai esimerkiksi puolison ongelmalliseen käyttäytymiseen. Sosiaaliset systeemit saattavat heikentää vanhemman toimijuutta ja joskus vanhempi saattaa jopa kokea tarjotun avun kuormittavana.

Toimijuus rakentuu ihmisten kertomuksissa eri tavoin. Toimijuuden rakentumiseen vaikuttaa toimintaympäristö mahdollisuuksineen ja rajoituksineen. Asiakkaan asema voi olla aktiivinen ja passiivinen mutta tärkeää on erottaa myös jonkinlainen välimuoto, latentti suhde ympäristöön. Apua tarvitsevan ihmisen voimavarat eivät mahdollisesti riitä vaadittuun aktiivisuuteen, hänellä saattaa olla tarve kerätä voimia elämän järjestämiseen ja uuteen osallistumiseen. Ihmiset voivat olla myös väliaikaisesti ”latenteja” tai he voivat vaikuttaa passiivisilta jostain elämäntilanteen vaikeudesta johtuen. (Pohjola 2010, 67.) Toimijuudelle olennaista on myös se, että sen vahvuus saattaa vaihdella lastensuojeluprossin aikana useampaankin kertaan.

Toimijuuden käsitteeseen liittyy keskeisesti tavoitteellisuus, ennakoitavuus, itse-ohjautuvuus ja reflektointi. Tavoitteellisuus liittyy toimijan vapauten valita itse toiminnan tavoite, jolloin muodostuu motivaatio toiminnan toteuttamiseen. Päämäärää ei välttämättä aina tavoiteta, eikä se ole edellytys toimijuudelle. Ennakointi sen sijaan antaa toiminnalle mielekkyyttä ja jämakkyttä. Toimijan on mahdollista tehdä itse valintoja ja siten välttyä ei-toivotuilta seurauksilta. Itseohjautuvuus tarkoittaa arvojen merkitystä toimijuudessa sekä moraalista toimijuutta. Toimija etenee välitavoitteiden kautta kohti tavoiteltua päämäärää.

Reflektoimalla toimija suuntaa toimintaansa uudelleen arvioituaan omaa toimintaansa, saavutuksiaan ja arvojaan sekä pohdittuaan erilaisia vaihtoehtoja. (Bandura 2001, 6-11.)

Ihminen voi muuttaa toimintatapojaan tiedostamalla toimimattomat tavat ja orientoitua todellisuuteen omaksuen toimivia toimintatapoja. Henkilö voi orientoitua todellisuuteen uudella tavalla uuden toiminnan kautta. Ihmiselle tärkeää elämässään on omaehtoisuuden lisääntyminen. Sosiaalityön tavoitteena on tukea ihmisen omia pyrkimyksiä ja lisätä tietoisuutta siitä, mitä hän itse haluaa. (Kotiranta & Virkki 2011, 125.) Tarkoituksena on pyrkiä lisäämään asiakkaan mahdollisuuksia toimijana. Lastensuojelun asiakkaan toimijuutta voidaan tukea ja vahvistaa esimerkiksi erilaisten tukitoimien avulla. Toisaalta joskus jo pelkästään keskusteluapu saattaa auttaa asiakasta löytämään uudenlaisia toimintamalleja toimimattomien tilalle. Keskeistä sosiaalityöntekijän ja asiakkaan yhteistyössä on asiakkaan omaehtoisuuden lisääminen, jolloin henkilön toimijuus vahvistuu ja hän kykenee tavoitteelliseen toimintaan.

Sosiaaliset rakenteet vaikuttavat vahvasti toimijuuteen. Ihmiset ovat itse luoneet sosiaalisen järjestelmän säännöt ja rangaistukset. Ihmiset ovat siis sosiaalisten rakenteiden tuottajia ja tuotteita. (Bandura 1997, 6.) Toimijuuteen liittyy käsityksiä omista mahdollisuuksista tehdä päätöksiä, näkemyksiä päätöksenteon rajoituksista ja huolta omasta toimijuudesta, pohdintaa siitä, pääseekö päättämään, ovatko päätökset mahdollista toteuttaa ja siitä, osaako päättää. Toimijuuteen liittyy myös yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden jännitteitä. Toimijuus on vahvasti sidoksissa ihmisten taloudellisiin, kulttuurisiin ja sosiaalisiin asemiin sekä oman elämän rakentamiseen liittyviin käsityksiin, kokemuksiin ja tuntemuksiin. (Gordon 2005, 114-115.) Lastensuojelussa asiakkaat joutuvat toimimaan sosiaalisten rakenteiden luomien sääntöjen puitteissa. Kaikki vaihtoehdot eivät ole aina mahdollisia, eivätkä käytettävissä olevat välttämättä kohtaa toimijan omien ajatusten kanssa. Toimijuutta ei voida siten määrittellä pelkästään toimijan oman toimintakyvyn perusteella, vaan siihen vaikuttavat myös muut, ulkoapäin tulevat tekijät.

Mahdollisuus toimijuuteen ei siten voida pitää kaikille yhtenäisenä. Toimijuuden mahdollisuuksiin ja rajoituksiin vaikuttavat yksilöiden kapasiteetti, sosiaaliset, kulttuuriset ja materiaaliset erot (Gordon 2005, 115). Myös ihmisen käsityksillä omasta toimijuudestaan on suuri vaikutus omaan toimintaansa. Jos henkilö uskoo, ettei hänellä ole mahdollisuutta vaikuttaa asioihin, hän ei silloin pyri vaikuttamaan (Bandura 1997, 3). Toimijuudentunto voi siten

puuttua, jolloin henkilön toimijuus on heikkoa ja henkilön toimintaa ohjaavat suurelta osin ulkoiset tekijät. Toimijuus on käsite, johon vaikuttavat erilaiset yhteisölliset, yksilölliset ja ympäristön tekijät. Toimijuus on ennen kaikkea sisäinen prosessi, johon vaikuttavat sosiaaliset rakenteet sekä toimintaympäristön mahdollisuudet ja rajoitukset.

Toimijuutta tutkittaessa on pohdittava toimijuuden mahdollisuuksia sekä rajoituksia ja analysoida niiden jännitteisiä suhteita (Gordon 2005, 120). On huomattava, että henkilön toimijuus voi rakentua hyvinkin vahvana jollakin elämän osa-alueella kun taas toisessa toimijuus voi näyttäytyä selkeästi heikompana. Toimijuus on myös käsite, joka ei koskaan ole täysin stabiilissa tilassa, vaan se muuttuu elämäntilanteen mukana. Parhaimmillaan sosiaalityö mahdollistaa toimijuuden vahvistumisen auttamalla asiakasta läpi vaikean tilanteen. Tässä tutkimuksessa tarkastelen toimijuutta lastensuojelun asiakkaiden kertomuksissa. Tavoitteeni on paikallistaa niitä tekijöitä, jotka tukevat toimijuuden vahvistumista lastensuojeluprosessin aikana.

4.2 Kokemus toimivasta lastensuojelusta

Elämäntilanne on se todellisuus, johon ihminen on suhteessa. Kokemuksia tutkittaessa on tärkeää ajatella, millaisista todellisuuksista elämäntilanteet voivat koostua. Elämäntilannetta voidaan ymmärtää kahdella tavalla: psyykkisesti ja henkisesti. Niiden yhteinen tehtävä on saada elämäntilanne merkitsemään ihmiselle jotain. Psyykinen merkityksellistää elämäntilannetta käyttämättä siihen kieltä, käsitteitä ja sosiaalisesti jaettuja merkityksiä. Suhde elämäntilanteeseen on suora. Psyykkisen tajunnan kautta ihminen ei tiedosta itseään, koska hän on kyvytön asettamaan elämäntilannetta koskevaa ymmärrystään tarkastelun kohteeksi. Henkisessä toiminnassa elämäntilanne saa merkityksen kielen ja siihen sisältyvään sosiaalisen maailman kautta. Henkinen tekee ihmisestä intersubjektiivisen. Henkisen avulla on mahdollista myös kuvata kokemuksiaan toisille ihmisille. Henkinen antaa mahdollisuuden myös järkeilyyn ja elämäntilanteen aktiiviseen ymmärtämiseen. (Perttula 2009, 117-118.)

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan lastensuojelun toimivuutta asiakkaiden kokemusten valossa. Ihmisillä on erilaisia kokemuksia ja määrittävät erilaisiksi sen mukaan, kenelle niistä kerrotaan. Tutkimuksen kohteena olevat kokemukset muodostuvat jossakin elämäntilanteen ulottuvuudessa tai niiden yhdistelmässä. Kokemuksen rakenteeseen kuuluva aihe, toisin sa-

noen tajuamisen kohde, voi paikantua ihmisen kehoon, elämänmuotoon tai aistein havaittavaan todellisuuteen, mutta se voi olla myös ihmismielessä rakentunut. (Perttula 2009, 133.) Tarkastelen tutkimuksessa kokemuksia, jotka ovat rakentuneet lastensuojeluprosessin aikana. Tarkoituksena on lähestyä tutkimusaihetta avoimesti ilman rajoittavia oletuksia siitä, minkälaisista kertomuksista toimivasta lastensuojelusta kerrotaan. Perttula (2009, 137) mainitsee, että kokemuksia tutkittaessa tutkijan ei ole mieltä olettaa toisten ihmisten elävästä kokemuksesta sisällöllisesti mitään. Ennakoivan ymmärtämisen sijasta tutustun kertomuksiin avoimin mielin ja selvitän sitä kautta tarkemmin, miten tutkimukseen osallistuvien vanhempien toimijuus rakentuu lastensuojeluasiakkuudessa. (em., 137.)

Tavoitteeni ei ole määritellä lastensuojelua onnistumisina tai epäonnistumisina. Ritala-Koskinen (2003) on tutkinut lastensuojelun onnistumisista sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Sosiaalityön ammatillisen työn eettisten periaatteiden näkökulmasta katsottuna ei asiakkaan elämäntilannetta voida luokitella onnistuneeksi tai epäonnistuneeksi. Työntekijöiden näkökulmasta asiakkaan, lapsen tai vanhemman, elämäntilanne näyttäytyy asiakasprosessissa kohdattujen ja ylitettyjen ongelmien kautta. Muutos kohti parempaa ja vakaampaa lapsen hyvinvoinnin turvaavaa elämäntilannetta näyttäytyy keskeisenä onnistumisen kriteerinä asiakkaan elämäntilanteen sijasta. Asiakkuudesta ei voida koskaan lopullisesti sanoa sen olevan onnistunut tai epäonnistunut. Lastensuojelun prosessit ovat pitkiä ja muutoksen tapahtuvat hitaasti, toisaalta kuitenkin joskus yllättävälläkin tavalla. Prosessi ei myöskään etene koskaan yhteen suuntaan vaan asiakasperheen elämässä tapahtuu erilaisia käännteitä. (Ritala-Koskinen 2003, 110.)

Kokemuksen tutkiminen on aina siinä mielessä hankalaa, että tutkimuskohde on toisten elävä kokemus, tutkijalle näyttäytyvä aihe on heidän henkilökohtainen kokemuksensa siitä. Kokemusta voidaan aina kuvata monin tavoin, jolloin myös tutkijan ymmärtämisen perustana oleva aihe saa monia muotoja. Kokemuksen tutkimisen yleisenä ehtona on, että tutkija mieltää itsensä samanlaiseksi kokevaksi olennoksi kuin tutkimansa ihmiset, ja ymmärtää että hänen kokeva ominaislaatunsa on tutkimuksellisen ymmärtämisen edellytys. (Perttula 2009, 143.) On myös huomioitava se, että sosiaalityön kohteena on aina ihmisen tilanne ja olennaista on tiedostaa siihen kietoutuneet sekä yhteiskunnalliset että yksilölliset vaikutussuhteet (Pohjola 2010, 31).

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuskysymys

Tässä tutkimuksessa pohdin kysymystä siitä, miten vanhemman toimijuus rakentuu kokemuksessa toimivasta lastensuojelusta. Vanhemman toimijuus on keskeinen osa toimivaa lastensuojelua, koska sosiaalityön tavoitteena on lisätä ihmisen omia pyrkimyksiä ja lisätä tietoisuutta siitä, mitä hän itse haluaa (Kotiranta & Virkki 2011, 125). Lastensuojelun käytänteitä on tutkittu paljon lapsen, vanhemman ja sosiaalityöntekijän näkökulmista. Halusin tutkimuksessani keskittyä erityisesti vanhemman näkökulmaan, sillä vanhemman kokemuksessa lastensuojelusta on suuri vaikutus lastensuojeluprosessin kulkuun.

Toimivat lastensuojelun käytänteet tukevat parhaimmillaan asiakkaan toimijuutta ja mahdollistavat työskentelyn perheen tilanteen parantamiseksi. Hietamäen (2015, 7) tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijän asiakassuhdeorientoitunut ja voimavaraorientoitunut työskentely johtaa vanhemman tietoisuuden lisääntymiseen lapsen tilanteesta, omista voimavaroista ja perheen muutoksen tarpeista, kokemukseen perhetilanteen paranemisesta sekä samanlaisen näkemyksen saavuttamiseen sosiaalityöntekijän kanssa. Pulkkinen (2008, 2) tutkimuksessa hyvä kokemus lastensuojelusta liittyy kuulluksi tulemiseen sekä oikeanlaisten palvelujen ja tuen saamiseen. Tarkoitukseni on tarkastella lastensuojelua lapsi- ja perhekohtaisena työnä sekä tuottaa tietoa niistä osatekijöistä, joiden kautta toimijuus rakentuu lastensuojeluasiakkuudessa.

5.2 Tapaustutkimus

Tapaustutkimus ei ole varsinaisesti metodi, vaan tutkimustapa (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 9). Tapaustutkimusta tehdessä käytetään useita eri menetelmiä riippuen tutkimuskohteesta, aineistosta, aiemmasta tutkimuksesta sekä tutkimuskysymyksistä (em., 26-27). Tavoitteena on tehdä tapauksesta ymmärrettävä, sopusointuinen, perusteltu ja tieteellisesti pätevä kokonaisuus, joka avaa uutta tietoa ja ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä sekä teoreettisista tavoista jäsentää ympäröivää maailmaa (Häikkiö & Niemenmaa 2007, 41). Tapaustutkimukselle tyypillistä on sen ilmaisullinen rikkaus, monitasoisuus ja kompleksisuus (Ala-

suutari 1999, 84). Tapaustutkimuksen avulla tarkastellaan tapahtumakulua tai ilmiötä ja tarkastelun kohteena on joko pieni joukko tapauksia tai usein jopa vain yksi tietty tapaus. Tapauksesta pyritään kertomaan kuvailevasti ja monipuolisesti. (Laine ym. 2007, 9.)

Tapaustutkimuksesta voidaan erotella seitsemän erilaista tyyppiä, jotka ovat (1) kriittinen, (2) äärimmäinen, (3) ainutlaatuinen, (4) tyypillinen, (5) paljastava, (6) tulevaisuudesta kertova ja (7) pitkittäisotokseen perustuva tapaus. (Laine ym. 2007, 32). Määrittelin tämän tutkimuksen tapauksen tyypilliseksi. Tyypilliselle tapaukselle on ominaista, että siinä yhdistyy monia ilmiökategorian ominaispiirteitä ja siksi se voikin olla hyvä valinta laajentamaan ja tarkentamaan teoriaa (em., 33). Tapaustutkimusta tehdessä on keskeistä myös eritellä toisistaan tapaus ja tutkimuksen kohde (Laine ym. 2007, 10). Tämän tutkimuksen tapaus on toimiva lastensuojelu ja tutkimuksen kohteena on vanhemman toimijuuden rakentuminen lastensuojeluasiakkuudessa.

Tapaustutkimusta tehdessä on myös tärkeää pystyä perustelemaan miksi valitsi juuri tämän tapauksen ja kykenee rajaamaan sen erilliseksi osaksi muusta maailmasta (Saarela-Kinnunen & Eskola 2010, 193). Lastensuojelussa liikutaan lasten ja perheiden itsemääräämisoikeuden rajoilla sekä tehdään päätöksiä, joilla on suuria vaikutuksia perheiden elämään. Lastensuojelulaki antaa puitteet lastensuojelutyölle, jota yksittäiset sosiaalityöntekijät toteuttavat. Lain antamat puitteet antavat mahdollisuuden ja toisaalta myös velvoittavat sosiaalityöntekijät käyttämään omaa harkintaansa työn toteuttamiseksi. Toimivien käytänteiden tutkiminen ja kehittäminen ovat tärkeä osa sosiaalityön tieteenalan ja ammatillisuuden kehittämistä. Tämän tutkimuksen kautta tavoitteenani on löytää lastensuojelun toimivuutta tukevia käytäntöjä ja siten osallistua lastensuojelun kehittämiseen.

Yksi tärkeä kysymys liittyy myös siihen, kenen näkökulmasta asiaa tarkastellaan ja keihin tai mihin tarkastelu kohdistetaan (Häikkiö & Niemenmaa 2007, 49). Tutkimuksessani päädyin vanhemman näkökulman tarkastelemiseen, sillä vanhemmat ovat niitä henkilöjä, joilla on vastuu lapsen ja perheen hyvinvoinnista. Vanhemmilla on myös usein selkeä käsitys siitä, onko lastensuojelu ollut perheen kohdalla toimivaa vai ei. Toimivia lastensuojelun käytänteitä tutkittaessa on siksi mielestäni tärkeää kohdistaa huomio vanhempiin ja niihin asioihin, jotka he ovat kokeneet osaksi toimivaa lastensuojelua. Vanhemman suhtautuminen lastensuojeluun saattaa vaikuttaa useissa tapauksissa paljolti myös siihen, kuinka vaikuttavaa lastensuojelu lapsen kohdalla on.

Tapaustutkimuksen tavoitteena on tuottaa mahdollisimman täydellisiä kuvauksia, joita tutkimalla voidaan nähdä, pätevätkö yhdessä kontekstissa syntyneet johtopäätökset myös toisessa (Laine ym. 2007, 28). Tapaustutkimuksen ensisijainen tarkoitus ei kuitenkaan ole yleistettävien tutkimustulosten tuottaminen (Stake 1995, 4), vaan enemmänkin ilmiöin selittäminen ja ymmärtäminen. Kuvaavampaa olisikin puhua yleistämisen sijasta suhteuttamisesta (Alasuutari 1999, 251) tai analyttisestä yleistämisestä (Saarela-Kinnunen & Eskola 2010, 194). Tarkoitukseni on eritellä tutkimusaineistosta eri kertomuksissa toistuvia vanhemman toimijuuden rakentumiseen liittyviä teemoja, jotka ovat yhteydessä kokemukseen toimivasta lastensuojelusta. Tutkimustuloksia suhteuttamalla aikaisempaan lastensuojelun tutkimukseen voidaan päätellä jotain toimivan lastensuojelun käytänteistä ja niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat vanhemman toimijuuden rakentumiseen lastensuojeluasiakkuudessa.

5.3 Tutkimusaineiston esittely

Tutkimusaineistoon koostuu kolmenlaisesta aineistosta: haastattelu, kirjoitelmat sekä keskustelupalstojen kirjoitukset. Aineistoa yhdistävä tekijä on kertojan motivaatio tuoda kokemustaan esille omasta aloitteestaan. Erilaisten aineistojen käyttäminen mahdollistaa monipuolisen kuvauksen tuottamisen asiakkaan toimijuuden rakentumisesta ja toimivan lastensuojelun käytänteistä. Asiakkaiden kirjoitelmat mahdollistavat tutkimusaiheen tarkastelun laajasti ja monipuolisesti, sillä asiakkaat ovat kirjoitelmissaan tuoneet esille niitä asioita, jotka ovat kokeneet tärkeiksi toimivan lastensuojelun käytäntöihin liittyen. Keskustelupalstojen viestit tukevat osaltaan kirjoitelmien kertomuksia. Viestit ovat myös tyypillisesti kirjoitettu eräänlaiseksi kannuspuheeksi lastensuojeluun epäluuloisesti suhtautuville kirjoittajille. Lastensuojelun vääristyneen julkisuuskuvan kannalta positiivisten kokemusten esille tuominen onkin erittäin tärkeää. Haastattelu puolestaan täydentää aineiston kokonaisuutta ja mahdollistaa sellaisten lisäkysymysten tekemisen, jotka jäävät ilmaan kirjoitelmien ja keskustelupalstojen kirjoitusten tulkitsemisen jälkeen.

Aloitin aineiston keräämisen kirjoitelmapyyntöillä, jota varten loin Facebook-sivustolle oman ryhmän ”Kertomuksia toimivasta lastensuojelusta”. Keräsin aineistoa aluksi kirjoitelmapyyntö (liite 1) avulla. Kirjoitelmapyyntö levisi laajasti Facebookissa. Jaoin sen myös Vauva ja Kaksplus -lehtien facebook-sivuilla sekä keskustelupalstoille ja Suomi24-keskus-

telupalstalle. Kirjoitelmapyyntö oli lisäksi myös Ilkka-sanomalehdessä. Sain kirjoitelmia yhteensä viisi kappaletta. Ne ovat pituudeltaan 1-5 sivun mittaisia. Kirjoitelmat ovat sisällöltään hyvinkin erilaisia. Toiset kirjoittajat ovat kirjoittaneet hyvinkin laajasti perheen tilanteesta ja lastensuojelun prosessista, kun taas toiset kirjoitelmat ovat olleet lyhyitä ja asia on esitetty pääpiirteittäin.

Jatkoin aineiston laajentamista saman Facebook-ryhmän kautta haastattelukutsulla (liite 2). Kutsu levisi Facebookissa ja lisäksi jaoin sen Vauva ja Kaksplus -lehtien facebook-sivuilla ja keskustelupalstoilla. Tutkimusaineistoa varten tein yhden puhelinhaastattelun. Haastateltava oli lastensuojelun asiakkaana oleva perheenäiti, joka oli kokenut lastensuojelun perheensä kohdalla toimivaksi. Haastattelu nauhoitettiin älypuhelimeen ladattavan sovelluksen avulla. Tämän lisäksi tein tutkimuksen taustoitusta ajatellen yhden haastattelun, jonka rajasin tutkimusaineiston ulkopuolelle¹.

Keskustelupalstojen kirjoituksen löytyivät googlen kautta haulla ”hyviä kokemuksia lastensuojelusta”. Poimin aineistoon soveltuvia kirjoituksia Kaksplus ja Vauva -lehtien keskustelupalstoilta. Kaksplus-keskustelupalstalla aloituksen otsikkona oli ”Hyviä kokemuksia lastensuojelusta – tähän ketjuun vain positiivisia asioita” ja Vauva-keskustelupalstan otsikko ”Oletko lastensuojelun asiakas”. Keskusteluissa kirjoittavat jakoivat pääasiassa hyviä kokemuksiaan lastensuojelusta, mutta mukaan mahtui myös huonoja kokemuksia sekä ennakkoluuloja ja halveksintaa lastensuojelun asiakkaita kohtaan. Positiiviset kirjoitukset sopivat hyvin aineistooni, sillä niiden kautta pystyin tarkastelemaan toimivaa lastensuojelua.

Kaiken kaikkiaan kokemuksia toimivasta lastensuojelusta oli melko vaikeaa saada kerättyä tutkimusaineistoa. Lastensuojelun asiakkuuteen liittyy pelko leimautumisesta, eikä siitä välttämättä haluta puhua. Kirjoitelmapyyntöön liittyi lisäksi ongelma siitä, etteivät kaikki välttämättä koe kirjoittamista itselleen sopivaksi muodoksi ilmaista itseään. Toisaalta kuitenkin haastateltavien löytäminen oli vielä vaikeampaa ja useampikin ensin kiinnostuksensa ilmaissut henkilö jätti lopulta vastaamatta viesteihin.

¹ Haastateltava edusti jo aikuiseksi kasvaneen lastensuojelun asiakkaana olleen lapsen näkökulmaa toimivaan lastensuojeluun. Rajasin haastattelun tutkimusaineiston ulkopuolelle, sillä halusin säilyttää tutkimuksessa vanhemman näkökulman.

5.4 Teemoittelu

Aineiston analyysi on toteutettu teoriasidonnaisesti. En puhu suoranaisesti teorialähtöisestä analyysistä, sillä aineisto ohjaa analyysia suuressa määrin. Sen sijaan sijoittaisin analyysin välimaastoon, jolloin sitä voidaan kutsua teoriasidonnaiseksi. Teoriasidonnaiselle analyysille on tyypillistä, että sillä on teoreettisia kytköksiä, mutta se ei kuitenkaan suoraan nouse teoriasta tai pohjautu siihen. (Eskola 2007, 162.) Tarkastelen analyysissa vanhemman toimijuutta lastensuojeluasiakkuuden aikana. Muodostan aineistosta teemoja, joiden kautta vanhemmat kuvaavat toimijuuttaan lastensuojeluasiakkuudessa. Analyysissa tukeudun toimijuuden teoriaan (esim. Hokkanen 2014; Bandura 1997; Kotiranta & Virkki 2011; Gordon 2005) sekä aikaisemmin tehtyyn tutkimukseen siltä osin, kun se liittyy toimivan lastensuojelun käytänteiden tutkimukseen (ks. Campbell ym. 2010; Dumbrill 2005; Hietämäki 2015; Vähämaa 2008; Pulkkinen 2011; Sharrock 2013; Alhanen 2014).

Analyysin tavoitteena on tiivistää, järjestää ja jäsentää aineisto siten, ettei mitään olennaista jää pois ja samalla kasvattaa aineiston informaatioarvoa (Eskola 2007, 173). Aluksi aineisto jakautui analyysiyksiköiksi siten, että haastattelu ja jokainen kirjoitelma muodostivat erikseen kukin oman analyysiyksikkönsä. Keskustelupalstojen viestiketjuista poimin yksittäisiä aineistoon sopivia viestejä, joista kukin niin ikään muodostivat oman analyysiyksikkönsä. Kuitenkin luettuani aineistoa läpi useita kertoja totesin, että analyysiyksiköt on jaettava yhä pienempiin osiin. Lopulta päädyin analysoimaan aineistoa siten, että asiakokonaisuudet muodostavat kukin oman analyysiyksikkönsä (em., 181). Tämä tarkoittaa sitä, että kirjoitelmat, keskustelupalstojen viestit sekä haastattelu sisältävät kukin tyypillisesti useamman kuin yhden analyysiyksikön. Esitän tutkimusraportissa analyysiyksiköiden määrällisen esiintymisen tutkimusaineistossa.

Tämän jälkeen lähdin erottelemaan aineistosta tutkimusaihetta kuvaavia teemoja ja kokosin kunkin teeman alle aineistosta ne kohdat, joissa puhuttiin kyseessä olevasta teemasta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Aineisto jakautui kahteen vanhemman toimijuutta tukevaan pääteemaan: (1) sisäinen prosessi ja (2) lastensuojelun prosessi. Nämä pääteemat liittyvät vanhemman toimijuuden rakentumiseen lastensuojelun asiakkuudessa. Jaoin pääteemat yhä yksityiskohtaisempiin kuvauksiin, jonka seurauksena muodostin kunkin päätee-

man alle kolme alateemaa. Sisäinen prosessi sisältää alateemat (1) toimintakyky ja aktiivisuus, (2) reflektio ja pohdinta sekä (3) hyväksyminen. Lastensuojelun prosessi sisältää alateemat (1) luottamuksellinen ja toimiva yhteistyö, (2) palvelujen järjestäminen sekä (3) tuen järjestäminen.

Erilaista aineistoa sisältävän tutkimusaineiston analysointi oli haasteellista, sillä luotettavien tulosten saamiseksi aineistosta on löydettävä tietynlaista yhdenmukaisuutta ja toisaalta kuitenkin huomioita sen erilaisuuden tuoma rikkaus. Monipuolinen tutkimusaineisto kuvaa ilmiötä hieman eri näkökulmista, mikä osaltaan myös lisää tutkimuksen luotettavuutta ja mahdollistaa monipuolisen kuvauksen tuottamisen tutkimuskohteesta. Analyysissa minua helpotti aineiston pilkkominen hyvinkin pieniin osiin, minkä tekemistä ensin hieman epäröin tutkimusaineiston kokonaisuutta ajatellen. Tutkimusraportissa esittelen analyysin tuloksia siteeraten aineistoa monipuolisesti.

5.5 Eettinen pohdinta

Eettinen pohdinta kuuluu olennaisesti tieteelliseen tutkimukseen. Erityisesti sosiaalityössä, jossa ilmiöt liittyvät tyypillisesti ihmiselämän haavoittuvuuteen ja niitä tuottaviin sekä ylläpitäviin ehtoihin ja ympäristöihin (Rauhala & Virokangas 2011, 246). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan araksi ja häpeälliseksikin aiheeksi koettua lastensuojelun asiakkuutta ja kokemuksia sen toimivuudesta. Tutkimuseettinen arviointi ja hyvien tutkimuskäytäntöjen arviointi tulee ulottaa tutkimuksen kaikkiin vaiheisiin ja valintoihin (em., 235). Myös tässä tutkimuksessa eettinen pohdinta on kuulunut keskeisesti tutkimuksen eri vaiheisiin tutkimusaiheen päättämisestä aineistonkeruuseen ja analyysin sekä loppupohdinnan kirjoittamiseen.

Olen pohtinut tutkimuksen kulussa myös sitä, että eettisesti kestävä sosiaalityön tutkimus ei ainoastaan välttä vahingon aiheuttamista, vaan sen tarkoitus on olla hyödyllistä ja rakentavaa tutkimukseen osallistuville ihmisille (Rauhala & Virokangas 2011, 235). Tutkimusaineistoon kuuluvat kirjoitelmat ja haastattelu ovat osaltaan antaneet mahdollisuuden vanhemmille mahdollisuuden pohtia omia kokemuksiaan lastensuojelun asiakkuudesta sekä myös siitä, minkälaisia tunteita se heissä on herättänyt. Tämä tutkimus mahdollistaa myös hyviksi koettujen kokemusten esille tuomisen ja mahdollisuuden kertoa vanhemman näkemyksen asiakkuuden syistä sekä perusteluista. Prosessin läpikäyminen uudestaan voi olla myös jossain

mielessä terapeutista ja se voi auttaa kertojaa ymmärtämään jotain sellaista lastensuojeluprosessista, joka ehkä tapahtumahetkellä ei ole ollut niin selkeää.

Tuomen ja Sarajärjen kokoamien ohjeiden mukaisesti tässä tutkimuksessa on noudatettu ihmisoikeuksiin pohjautuvia eettisiä ohjeita. Haastateltaville ja kirjoitelmapyyntöön vastanneille on selvitetty tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät. Tutkittavat ovat osallistuneet tutkimukseen vapaaehtoisesti ja he ovat olleet tietoisia tutkimuksen tarkoituksesta. Tutkimukseen haastatteluilla sekä kirjoitelmilla osallistuneet henkilöt ovat olleet haastattelu- ja kirjoitelmapyyntöihin vastatessaan tietoisia siitä, että kirjoitelmia käytetään osana tutkimusta. Kirjoitelmat ja haastattelut ovat olleet luottamuksellisia ja osallistujien anonymiteetistä on huolehdittu poistamalla tutkimuksessa käytetyistä lainauksista tunnistetiedot, kuten nimet ja asuinpaikat. Anonymiteetin suojaamisesta on tutkimukseen osallistuneille kerrottu haastattelu- ja kirjoitelmapyynnöissä. Tutkimus on toteutettu rehellisesti, hyvää tieteellistä käytäntöä silmällä pitäen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131.) Tutkimuksessa on noudatettu myös yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa (TENK).

Tutkimuseettisesti ihmistieteellisen tutkimuksen lähtökohtana on tutkittava ihminen, jonka itsemääräämisoikeutta ja loukkaamattomuutta tutkijan on kunnioitettava tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa. Tutkijan on vältettävä ja ennakoitava kaikki tutkimukseen mahdollisesti sisältyvät harmit, riskit ja vahingot. (Rauhala & Virokangas 2011, 251.) Kaksplus- ja Vauva-lehtien internetin keskustelupalstoilta poimittujen kirjoitusten osalta tutkittavia ei ole voitu tiedottaa tutkimukseen osallistumisesta. Avointen keskustelupalstojen viestit ovat kuitenkin julkisia ja siten niitä voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa. Keskustelupalstoille kirjoittaneet henkilöt olivat itse muotoilleet tekstinsä siten, ettei kirjoituksissa esiintynyt tunnistetietoja. On mahdollista, että lehtien keskustelupalstoille kirjoittaneet henkilöt tunnistavat oman kirjoituksensa, jos joskus päätyvät lukemaan tätä tutkimusta. Tutkimusaineistoon päätyneet keskustelupalstojen viestit kuvaavat kuitenkin pääasiassa kokemuksia toimivasta lastensuojelusta, joita kirjoittajat ovat halunneet tuoda julki kannustaakseen muita lastensuojelun asiakkaita. Täten voidaan katsoa, ettei kirjoituspalstalta poimittujen viestien kirjoittajille koidu haittaa heidän kirjoittamiensa viestien sisällyttämisestä tutkimusaineistoon.

Tutkimuksen tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmät ovat myös toteutettu tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisesti (TENK). Tutkimusaineiston koostuessa suurelta osin kirjoituksista, on pystytty siten välttämään aineiston keräämisestä mahdollisesti aiheuttavia eettisiä pulmia. Tutkimukseen osallistuvien itsemääräämisoikeudesta ja loukkaamattomuudesta on huolehdittu aineiston analyysissä, joka on kirjoitettu osallistujia kunnioittavasti. Tutkimuksessa on huomioitu eettisyys myös tallentamalla tietoa aineisto tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla käyttämällä tiedonvaihtoon ainoastaan turvattua sähköpostia ja tallentamalla keskeneräistä työtä sekä analyysiosiota salassasuojatulle muistitikulle (TENK).

6 TOIMIJUUDEN RAKENTUMINEN

Vanhemman toimijuus lastensuojeluprosessissa rakentuu kahden pääteeman, sisäisen prosessin ja lastensuojelun prosessin, kautta. Esittelen tässä luvussa sisäisen prosessin ja lastensuojelun prosessin rakenteet sellaisina, kuin ne tämän aineiston analyysissä muodostuivat.

Lastensuojelun asiakkaan sisäiseen prosessiin kuuluvat alateemat toimintakyky ja aktiivisuus, oman toiminnan reflektointi ja perustelu sekä tuen tarpeen hyväksyminen. Nämä alateemat ovat osa sisäistä prosessia, jonka asiakas käy läpi lastensuojeluasiakkuuden aikana. Sisäinen prosessi on aina henkilökohtainen ja jokaisella asiakkaalla on ainutlaatuinen kokemus sisäisen prosessin osatekijöistä. Lastensuojelun prosessilla tarkoitan sitä prosessia, jonka avulla lastensuojelu tukee asiakkaan toimijuuden rakentumista lastensuojeluasiakkuudessa. Prosessin alateemat ovat luottamuksellinen ja toimiva yhteistyö, palvelujen järjestäminen sekä tuen järjestäminen. Lastensuojelun prosessin alateemat ovat niitä osatekijöitä, joiden kautta lastensuojelutyöntekijöiden on mahdollista joko vahvistaa tai heikentää asiakkaan toimijuutta.

6.1 Sisäinen prosessi

6.1.1 Toimintakyky ja aktiivisuus

Kokemus omasta toimintakyvystä ja aktiivisuudesta määrittelevät, minkälaisena henkilön toimijuus rakentuu lastensuojeluprosessin aikana. Toimintakyvyn ja aktiivisuuden teema esiintyi aineistossa yhteensä kymmenen kertaa. Toimijuuden rakentumisen kannalta on tärkeää, että henkilö kokee voivansa vaikuttaa omaan toimintaansa. Jos asiakas uskoo, ettei hänellä ole mahdollisuutta vaikuttaa asioihinsa, ei hän silloin myöskään pyri vaikuttamaan (Bandura 1997, 3). Toimijuus ei edellytä elämän täydellistä hallintaa, eikä sen saavuttaminen ole välttämättä edes mahdollista. Toimijuus lastensuojelun asiakkuudessa perustuu pareminkin kyvylle toimia haastavissakin tilanteissa. Aktiivisuus saattaa ilmetä esimerkiksi yhteydenottona lastensuojeluun tai halukkuutena lastensuojelun tukitoimiin.

Toimijuutta voidaan määritellä sen mukaan, onko toimijalla mahdollisuus saada aikaan tapahtuma tai lopputulos (Hokkanen 2014, 60). Tapahtuman tai lopputuloksen aikaansaamista

en tässä yhteydessä liitä niinkään ongelman ratkaisemiseen, vaan toimijan omaan aktiivisuuteen ongelman ratkaisemiseksi. Seuraavassa keskustelupalstan kirjoituksessa kirjoittaja kertoo ottaneensa yhteyttä lastensuojeluun lapsen rajattoman käytöksen vuoksi.

Itse otettiin yhteyttä aikoinaan sossuun ja syy oli meidän vanhin lapsi ja sen rajaton käytös. Ei saatu sitä millään kuriin, ei hyvällä eikä pahalla. Kiltistä ja tottelevaisesta lapsesta tuli murrosiän kanssa tottelematon ja päihteitä käyttävä lapsi, jonka takia meidän elämä pyöri melkein kokonaan tämän lapsen ympärillä. Oli pakko nostaa kädet ylös ja todeta että yksin me ei hänen kanssa pärjätä. Lasta ei huostaanotettu, mutta saatiin muita apuja. Lapsi kävi nuorille suunnatussa päihdeterapiassa (keskustelua) ja saatiin perhetyöntekijä hänelle (keskustelua). Tehtiin myös lapselle selväksi että jos ei näihin meidän vaatimiin juttuihin sitoudu, niin sitten hänen paikkansa on jossain muualla kuin kotona. Alun takkuilun jälkeen kaikki kääntyi lopulta hyvään suuntaa ja nyt lapsi on nuori joka osaa ajatella omilla aivoilla ja jonka elämä ei pyöri päihteiden ympärillä. (Viesti 6)

Äidin kuvauksessa ”käsien nostaminen pystyyn” johtaa avunpyyntöön lastensuojelulta. Tämä voidaan nähdä merkinä asiakkaan aktiivisuudesta. Tutkimusaineistossa vanhemmat olivat tyypillisesti itse ottaneet yhteyttä lastensuojeluun. Tämä on yhteydessä aikaisempiin tutkimustuloksiin (ks. Hietamäki 2015, 150), joiden mukaan yhteinen näkemys sosiaalityöntekijän kanssa perheen tilanteesta muodostuu tavallisesti silloin, kun vanhemmat ovat itse hakeutuneet lastensuojelun asiakkaiksi lasta koskevien huolien vuoksi.

Seuraavassa kirjoitelmassa äiti kertoo ongelmista perheen murrosikäisen lapsen kanssa. Äiti vaatii lastensuojelulta kiireellistä sijoitusta tilanteen mentyä niin pitkälle, ettei koe pärjäävänsä ilman perheen ulkopuolista apua.

Tytär 15v. oli koko viime vuoden haasteellinen, koska tytär karkaili, valehteli ja jäi kiinni juomisesta jne. Mutta kun vuoden vaihteen jälkeen hän oli 4 vrk omilla teillään, tein äitinä itse lastensuojeluilmoituksen ja vaadin hätäsijoitusta koska karkureissulla oli sattunut monenmoista. Tärkeää minusta on ollut se, että olen itse ollut aktiivinen, vaatinut hätäsijoitusta ja vanhemmat olemme olleet samaa mieltä toimintaperiaatteista. (Kirjoitelma 1)

Äidin käyttämä ilmaisu ”vaadin hätäsijoitusta” kuvastaa äidin toimijuutta, joka rakentuu tilanteessa vahvana. Ongelmia murrosikäisen nuoren kanssa on yritetty ratkaista perheen sisällä ja sen onnistumatta äiti ottaa lopulta yhteyttä lastensuojeluun. Kirjoituksesta on tulkittavissa äidin näkemys siitä, että perheen ongelmat liittyvät yksinomaan murrosikäiseen lapseen. Äiti kuvailee tukeutuvansa lastensuojeluun, joka voi tarjota pysäytystä keinoin, johon perhe ei itse pysty. Lastensuojelun vallankäyttö nähdään tavallisesti positiivisessa valossa myös aikaisempien tutkimusten mukaan silloin, kun vanhemmat kokevat lastensuojelun työskentelevän yhdessä vanhempien kanssa perheen tilanteen parantamiseksi (Dumbrill 2005, 31).

Myös mielenterveyden ongelmat voivat vaikuttaa merkittävästi perheen hyvinvointiin. Seuraavassa keskustelupalstan kirjoituksessa äiti kertoo lapsensa kärsivän erilaisista mielenterveyden ongelmista, joihin on saanut apua sairaanhoidosta. Apu ei kuitenkaan ole ollut riittävää, jolloin äiti kääntyy lastensuojelun puoleen.

Tein itse lastensuojeluilmoituksen omasta lapsestani, koska lapsi sairasti pahaa paniikkihäiriötä ja hänellä oli fobia, jonka vuoksi elämä oli kovin rajoitettua. Takana oli kolmen kuukauden jakso nuorten psykiatrisella osastolla, mutta tilanne ei siellä parantunut. Kun kotiutui sairaalasta, eikä pystynyt menemään enää ollenkaan kouluun ja alkoi lisäksi käyttäytyä väkivaltaisesti pahan olonsa seurauksena, soitin meille apua itse. (Viesti 2)

Äidin toimijuus rakentuu kertomuksessa vahvana. Apua on jo haettu muualta ja perhe on todennäköisesti jo tottunut keskustelemaan lapsen ja myös koko perheen asioista ulkopuolisten kanssa. Kynnys avun hakemiseen voikin olla sen vuoksi matalampi. Lisäksi lapsen saamat diagnoosit tukevat ajatusta siitä, että ongelmat kohdistuvat niin ikään lapseen, eikä kodin olosuhteissa välttämättä ole puutteita.

Asiakkaan toimintakyky ja aktiivisuus liittyvät keskeisesti sisäiseen prosessiin ja toimijuuden rakentumiseen. Lastensuojelun asiakkaana oleva vanhempi on tavallisesti tilanteessa, jossa ei pärjää ilman perheen ulkopuolista apua. Tämä saattaa johtaa hallinnantunteen menettäminen, joka voi olla hyvinkin lamauttavaa. Toimijuuden rakentumisen kannalta onkin merkityksellistä, miten asiakkaan toimintakyky ja aktiivisuus näyttäytyvät lastensuojelun

työskentelysuhteessa. Toimintakyky ja aktiivisuus saattavat näkyä esimerkiksi yhteydenotona lastensuojeluun tai lastensuojelun tukitoimien vaatimisena. Keskeistä on, että asiakkaalle syntyy kokemus siitä, että hän pystyy tekemään jotain ongelman ratkaisemiseksi. Toimintakyvyn ja aktiivisuuden ilmentyminen vahvistaa asiakkaan kokemusta omasta toimijuudestaan.

6.1.2 Oman toiminnan reflektointi ja perustelu

Oman toiminnan reflektointi ja perustelu antavat pohjan toimijuuden rakentumiselle, sillä niiden kautta omaa toimintaa voidaan ohjata uudelleen. Pohtiminen ja perustelu kuuluvat prosessiin, jonka vanhempi käy läpi joutuessaan hyväksymään sen, ettei pärjää ilman perheen ulkopuolista apua. Oman toiminnan reflektointia ja perustelemista esiintyi yhdeksässä kertomuksessa.

Lastensuojelun asiakkuuteen liittyy tietynlainen leimaavuus. Asiakkaat saattavat kokea huonommuutta lastensuojelun asiakkuudesta johtuen. Kirjoittajat ovat yllättyneitä lastensuojelulta saamastaan avusta, joka on koettu yllättäen hyväksi asiaksi. Lastensuojelun julkisuus-kuvavääristyneisyyden vuoksi ihmisillä ei välttämättä ole käsitystä sen työskentelytavoista ja tavoitteista. Siksi saadusta avusta voidaan olla hyvinkin yllättyneitä. Tutkittavat pitivät tärkeänä asiana myös pohtia syitä lastensuojeluasiakkuuden taustalla.

Lasu on ollut aivan upea koko ajan ja apua saatiin juuri siihen mihin pyydettiin. Koskaan en tuntenut itseäni huonoksi äidiksi lasun osoittamana varsinkin, vaikka päätös oli sijoittaa lapsi puoleksi vuodeksi lastensuojeluyksikköön avohuollon sijoituksena. Sijoitus päättyi ja lapsi (tai nuori) voi nyt todella hyvin, asuu kotona siis ja hyvin pyyhkii. Olen todella kiitollinen lasulle, pelasivat sekä lapsen, että koko perheen :) (Viesti 2)

Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat pitivät tärkeänä ns. ”maineensa puhdistamista” ja perustelun löytämistä lastensuojeluasiakkuudelleen. He kuvailivat itseään kirjoituksissaan kunnollisina vanhempina. Seuraava kirjoittaja kuvailee itseään hyväksi vanhemmaksi, koska perheen muut lapset eivät ole lastensuojelun asiakkuudessa, vaan ainoastaan vanhin lapsista.

Äiti on pohtinut aktiivisesti syitä lapsensa huostaanotolle. Perheen muiden lasten suojeleminen vanhimman lapsen väkivallalta on äidin kertomuksessa pätevä syy antaa lapsi sijoitukseen.

Meidän kykyämme vanhemmuuteen ei ole kyseenalaistettu missään vaiheessa, meillä on 4 muutakin lasta, yksi vanhempi ja 3 nuorempaa. Päinvastoin on kehuttu päiväkodista ja koulusta meidän muita lapsiamme. Lastensuojelu ei ole nähnyt edes tarpeelliseksi tavata muita lapsiamme, joten tuskimpa meidän kykyämme vanhemmuuteen epäilee. Me emme siis perheenä ole lastensuojelun asiakkaana, vain tämä yksi lapsi. Jos olisimme niin varmaankin olisivat kiinnostuneita muistakin lapsista tai arkielämästämme, mutta luulempa että heille on tullut selväksi että olemme hyviä vanhempia. Ja juuri siksi meidän on annettava tämä yksi yhteiskunnan huostaan koska olemme hyviä vanhempia. Väkivallan uhan alla emme voi muita lapsiamme kasvattaa ja tämä yksi tarvitsee ammattiapua. (Viesti 5)

Kirjoittajan toimijuus rakentuu vahvana, sillä hän on pohtinut toimintaansa ja sisäistäneensä reflektion kautta toimineensa koko perheen hyvinvoinnin kannalta oikein. Toimijuuteen kuuluu toimimattomien toimintatapojen muuttaminen uuden toiminnan kautta (Kotiranta & Virkki 2011, 125). Toimijuuden kannalta on myös tärkeää, että henkilö kokee tekevänsä itse päätöksiä oman elämänsä suhteen. Kertomuksessaan äiti on ensin käynyt läpi prosessin, jossa hän on ensin tunnistanut perheen tilanteen toimimattomaksi. Tämän jälkeen hän on ollut yhteydessä lastensuojeluun ja lopulta päätyneet sosiaalityöntekijän kanssa vanhimman lapsen huostaan annettavaksi. Uuteen toimintaan orientoitumiseksi (em., 125) äiti on reflektoinut tilannetta ja perustellut hyvää vanhemmuuttaan. Prosessin läpi käytyään äidin toimijuus rakentuu vahvana, sillä hän kokee tehneensä itse ratkaisun lapsen huostaanoton suhteen sekä sen vuoksi ja siitä huolimatta olevansa hyvä vanhempi.

Seuraavassa kirjoitelmassa äiti kuvailee prosessia, jonka on käynyt läpi lastensuojeluprosessin aikana. Perheen murrosikäinen tyttö on ollut avohuollon sijoituksessa useamman kauden, jonka jälkeen palannut takaisin kotiin asumaan. Prosessinomaisuus näyttäytyy kirjoituksessa vahvana. Äidin kuvailusta voidaan tulkita prosessin olevan yhä jossain määrin kesken, eikä äidin toimijuus rakennu täysin vahvana. Toisaalta äiti kuitenkin kokee tehneensä oikean ratkaisun antaessaan lapsensa sijoitukseen.

Lastensuojeluasiakkuuden aikana mielessä myllersi monenlaiset tunteet, ja tunsin mm. itseni epäonnistuneeksi äitinä. Miksi en hallitse tätä lasta, miksi hän voi niin pahoin... Vaikka avunpyyntö lastensuojelusta ei ollut kynnyksenä korkea, niin matkan varrella pysähdyin monta kertaa miettimään että miksi ja miten tässä tilanteessa ollaan. Meidän ihan tavallinen perhe. Tyttäreni tunsensi hetkestä asti vihaa koko lastensuojelua kohtaan. Tyttärelleni tämä kaikki on ollut suurin muutos, ja kasvua näkyy nyt asenteessa. Tytär on ollut koko ajan arvokas lastensuojelun silmissä käytöksestään huolimatta, ja hänen mielipiteensä olivat tärkeitä jos niitä vain olisi suostunut enemmänkin ilmaistamaan. En tiedä olenko itse kaiken tämän jälkeen yhtään vahvempi ihmisenä kuin ennenkään, mutta tiedän että toimin yhä samalla tavalla vastaavassa tilanteessa. Kynnys lastensuojeluilmoituksen tekemiseen on yhä matala. Vaikka tytär syytti, ja saattaa yhä syyttää minua kaikesta, näki lastensuojelu hyvän tarkoitukseni ja haluni saada nimenomaan hänelle apua. (Kirjoitelma 2)

Äiti kuvailee kertomuksessaan myös lastensuojelun kulmakiviä: lapsen arvokkuutta ja hyväksymistä. Äidin kokemukseen omasta toimijuudestaan liittyy epävarmuutta, sillä hän kertoo nuoren syyttävän häntä kaikesta. Äiti kokee lastensuojelun työntekijöiden asettuneen tilanteessa äidin puolelle ja äiti on saanut tukea omille ajatuksilleen sitä kautta. Lastensuojelun työntekijöillä onkin ollut suuri merkitys äidin toimijuuden vahvistumisen kannalta. Sosiaalityön keskeisenä tavoitteena onkin antaa tukea ja lisätä tietoisuutta omasta tahdosta ja vallinnan mahdollisuuksista (Kotiranta & Virkki 2011, 125).

Oman toiminnan reflektointi ja perustelu liittyy vahvasti toimijuuden rakentumisen sisäiseen prosessiin. Lastensuojelun asiakkuus saattaa herättää vanhemmassa monenlaisia tunteita ja ajatuksia vanhemmuudesta. Lastensuojelu on tyypillisesti nähty hyvin leimaavana, eikä lastensuojelun puuttumista perheen elämään nähdä toivottavana. Vanhemmat pohtivat tyypillisesti sitä, voivatko he olla hyviä vanhempia lastensuojeluasiakkuudesta huolimatta. Oman toiminnan reflektointi ja perustelu liittyykin keskeisesti toimijuuden rakentumiseen. Jos vanhempi pohtii aktiivisesti perheen tilannetta ja pystyy perustelemaan omaa toimintaansa sekä päätöksensä, hän kokee ns. toimivansa oikein. Asiakkaat saattavat kokea suurtakin tarvetta oman toimintansa ja lastensuojeluasiakkuutensa perusteluun. Reflektointi ja perustelu liittyy-

vät keskeisesti jokaiseen lastensuojelun asiakassuhteeseen ja se on vahvasti yhteydessä asiakkaan toimijuuteen. Epävarmuus lastensuojeluasiakkuuden perusteista ja omasta toiminnasta on suoraan yhteydessä heikkoon toimijuuteen.

6.1.3 Tuen tarpeen hyväksyminen

Tuen tarpeen myöntäminen ja avun vastaanottaminen saattavat tuntua asiakkaasta vaikealta. Lastensuojelu nähdään usein viimesijaisena tuen muotona ja siksi avun pyytäminen saattaa olla vaikeaa. Sitä leimaa usein myös häpeän kokemus. (Pulkkinen 2011, 19.) Tutkimusaineistosta nousee esille, että toimijuuden rakentumiseen liittyy keskeisesti lastensuojeluasiakkuuden hyväksyminen. Se on myös edellytys sellaiselle toimijuudelle, jossa vanhempi pysyy työskentelemään tilanteensa parantamiseksi yhdessä lastensuojelun kanssa. Tuen tarpeen hyväksyminen esiintyy tutkimusaineistossa yhteensä kahdeksan kertaa.

Siis se kun hoitaja sanoi et se tekee lastensuojeluilmoituksen, niin se oli ihan kamalaa. Että emmä niinku halunnu.. En mä halunnu olla huono äiti. Epäonnistunu äiti ja ihminen muutenki. Mut en mä sit oikeestaan enää niin sit myöhemmin aatellu. Tai sit ku oltiin tavattu sossua pariin kertaan. Niin sit mä aatelin et oikeestaan ihan hyvä et se ilmoitus tehtiin. Et ehkä me sit saadaan apua ja et voidaan sit olla parempia vanhempia. (Haastateltava)

Hyväksymisen kokemukseen liittyy keskeisesti myös se, onko lastensuojeluilmoitus tehty asiakkaan itsensä vai ulkopuolisen tahon toimesta. Asiakkaan tehdessä lastensuojeluilmoituksen itse, on hyväksymisprosessi tehty tai vähintäänkin aloitettu. Seuraavassa haastattelussa äiti kertoo tilanteesta, jossa koki, ettei pärjää ilman lastensuojelun tukea. Hän kokee, ettei täytä äitiydelle asettamia tavoitteita ja tuntee siksi huonommuutta äitinä.

Kynnys omista lapsista lastensuojeluilmoituksen tekemiseen oli korkea. Tuntui pahalta tunnustaa että nyt en pärjää ja että olen huono vanhempi. Siltä se tuntui silloin mutta eihän se tietenkään niin sitten ollut kuitenkaan. Kahden pienen vauvan kanssa oli vain aika raskasta. Sosiaalityöntekijän kanssa keskustelun jälkeen ymmärsin, etten ollut ainoa, joka tarvii apuja. (Kirjoitelma 5)

Äiti ottaa askeleen kohti lastensuojeluasiakkuuden hyväksymistä tehdessään omista lapsistaan lastensuojeluilmoituksen. Hyväksymisprosessi jatkuu yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Asiakkaan näkökulmasta tärkeitä ovat keskustelut sosiaalityöntekijän kanssa sekä tunne kuulluksi tulemisesta. (Hietämäki 2015, 129).

Lastensuojeluasiakkuuden hyväksymisen kannalta on olennaista myös se, että asiakas ymmärtää, mikä lastensuojelun tehtävä on ja mitkä ovat heidän kohdallaan perusteet lastensuojelun asiakkuuteen. Lastensuojelutyöskentelyn alkuvaiheessa on myös syytä selvittää asiakkaalle, mitä lastensuojelu on (Pulkkinen 2011, 2).

Hoitaja, jolla myös itse kävin keskustelemassa ilmoitti, että tehdään tämmöinen lastensuojeluilmoitus ja kysyi miltä se kuulosti. Sanoin, että minun korvaan se kuulostaa, että ollaan eletty kuin pellossa ja lapset ovat jääneet hoitamatta. Asia oli minulle uusi ja hän sitten valisti, että asia ei ole niin kuinka ajattelin ja kertoi mistä on kyse. Sen puhelun jälkeen ajattelin, että sehän kuulosti hyvältä ja ehkä apua tilanteeseen oikeasti saadaan. (Kirjoitelma 3)

Yhtenäisen näkemyksen saavuttaminen on tärkeää erityisesti silloin, kun lastensuojeluilmoituksen on tehnyt muu taho eikä vanhempi itse. Yhteisen näkemyksen saavuttaminen vaikuttaa myös asiakkaan kokemukseen omasta toimijuudestaan. Lastensuojeluasiakkuuden hyväksyminen tukee toimijuuden rakentumista ja asiakkaan sitoutumista lastensuojeluprosessiin. Sitoutuminen puolestaan vaikuttaa positiivisesti lastensuojeluprosessiin ja lyhentää tuen tarpeen kestoa (Sharrock 2013, 73).

Toimijuuden rakentumiseen liittyvät vahvasti ihmisten taloudelliset, kulttuuriset ja sosiaaliset asemat sekä oman elämän rakentamiseen liittyvät käsitykset, kokemukset tuntemukset (Gordon 2005, 114-115). Lastensuojeluasiakkuuden hyväksyminen on toimivan lastensuojelun edellytys. Jokainen asiakas käy hyväksymisen prosessin läpi omalla tavallaan ja tahdillaan. Prosessiin liittyä erilaisia kokemuksia, joskus jopa häpeää. Olisi tärkeää, että lastensuojeluasiakkuuden herättämistä tunteista ja ajatuksista puhumiselle sosiaalityöntekijän kanssa varattaisiin aikaa, sillä lastensuojeluasiakkuuden hyväksyminen on edellytys sellaiselle toimijuudelle, jossa asiakas pystyy työskentelemään yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa perheen tilanteen parantamiseksi.

6.2 Lastensuojelun prosessi

6.2.1 Luottamuksellinen ja toimiva yhteistyö

Luottamuksellinen ja toimiva yhteistyö ovat toimivan lastensuojeluprosessin kulmakiviä sekä avain asiakkaan toimijuuteen. Teema esiintyi aineistossa yhteensä kahdeksan kertaa.

Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välinen luottamuksellinen ja toimiva yhteistyö tukevat asiakkaan toimijuutta. Luottamus sosiaalityöntekijään antaa pohjan avoimuudelle, joka mahdollistaa vaikeistakin asioista puhumisen (Vähämaa 2008, 81). Seuraavassa kertomuksessa isä kuvailee luottamustaan sosiaalityöntekijään. Äidin synnytyksen jälkeen puhjenneet mielenterveyden ongelmat olivat johtaneet tilanteeseen, jossa äidin käytös oli muuttunut vaikeaksi ja lopulta isä oli hakenut tilanteeseen apua, sillä myös perheen lasten turvallisuus ja hyvinvointi olivat uhattuina.

Saimme minun mielestäni hyvän sosiaalityöntekijän hoitamaan asiaa, joka ei kertaakaan epäillyt meidän tapahtumia tai minun tarinoita. Äiti ei myöskään koskaan kiistänyt mitään, vaikka olihan niitä vaikeaa myöntää. Kävimme toimistolla yhdessä sekä olin puhelimitse yhteydessä tähän työntekijään ja kerroin aina uusista tapahtumista. (Kirjoitelma 3)

Isän kertomuksessa luottamus rakentuu sosiaalityöntekijän uskoessa isän kertomuksia perheen tapahtumista. Luottamuksellisen suhteen synnyttyä isä kokee voivansa puhua sosiaalityöntekijän kanssa vaikeistakin asioista. Yhteydenpito on isän puolelta aktiivista. Toimiva ja luottamuksellinen yhteistyösuhde tukee isän toimijuutta, sillä hän saa tukea omille ajatuksilleen sosiaalityöntekijältä. Keskusteluista saatu tuki on merkittävä tuen muoto kirjoittajan näkökulmasta (Pulkkinen 2011, 23).

Seuraavassa kirjoitelmassa äiti kertoo tuntemuksistaan sijoitusprosessin aikana. Sijoituksessa on tärkeää huomioida lapsen lisäksi myös vanhemmat, jotka helposti saattavat jäädä sijoituksen jälkeen ulkopuolisiksi, eivätkä välttämättä saa kaipaamaansa tukea. Siksi onkin tärkeää, että vanhemmat huomioidaan myös sijoituksen jälkeen (Vähämaa 2008, 81).

*Koko sijoituksen ajan yhteydenpito jatkui lastensuojelun kanssa tiiviinä. Pala-
verit kerran kuussa, ja tarvittaessa sai soittaa myös tällä välillä ja sosiaali-
työntekijä otti aina yhteyttä viimeistään ennen seuraavaa tapaamista. Tunne
että ajatukseni olivat tärkeitä, sekä hyvät että huonot, välittyi kaikesta yhtey-
denpidosta sekä lastensuojelun että perhekodin kanssa. (Kirjoitelma 2)*

Äiti kuvailee sijoitusprosessia ja sosiaalityöntekijään kohdistuvaa luottamusta. Luottamuk-
sellinen ja toimiva yhteistyö lisäävät äidin sitoutumista lastensuojeluprosessiin. Sijoituspro-
sessiin sitoutuminen mahdollistaa myös oikeanlaisen tuen tarjoamista perheelle sekä vähen-
tää sijoituksen kestoa (Sharrock 2013, 73). Vanhemman kokemusta omasta toimijuudestaan
vahvistaa se, ettei häntä suljeta sijoitusprosessissa ulkopuoliseksi. Näin äiti voi kokea säilyt-
tävänsä äitiytensä sijoituksesta huolimatta.

Seuraavassa kirjoitelmassa äiti kuvailee vaatineensa lastansa kiireellisesti sijoitettavaksi ko-
din ulkopuolelle pitkään jatkuneen ongelmallisen käyttäytymisen takia. Äiti kuvailee sosi-
aalityöntekijän kanssa samanlaista näkemystä kiireellisestä sijoituksen tarpeesta. Yhteneväi-
nen näkemys liittyy kokemukseen toimivasta yhteistyöstä sosiaalityöntekijän kanssa. Äidin
kertomuksessa toimijuutta tukee sosiaalityöntekijältä saama tuki, mutta myös sijoituksen
toimivuus. Äiti kokee vaikuttaneensa perheen tilanteeseen lastensuojelun tukiessa äidin toi-
mintaa ja siten äidille syntyy toimijuutta tukeva kokemus siitä, että hän on saavuttanut toi-
mintansa kautta toivotun lopputuloksen (Hokkanen 2014, 60.)

*Sosiaalityöntekijä oli samaa mieltä hätäsijoituksen tarpeellisuudesta ja asia
hoitui. Kaikkiaan tytär oli kuukauden hätäsijoitettuna kaikilla rajoituksilla.
Ajatuksena oli pysäyttää hurja meno ja nyt kun tytär on palannut kotiin toi-
vomme, että pysäytys olisi ollut riittävä. Hän on ollut pari viikkoa kotona ja
hän sanoo, ettei halua laitokseen takaisin ja hän on toiminut hyvin ja ollut
yhteistyöhaluinen. (Kirjoitelma 1)*

Luottamuksellisen ja toimivan yhteistyön edellytyksiä ovat avoimuus ja molemminpuolinen
kunnioitus. Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan yhteinen näkemys perheen tilanteesta ja tuen
tarpeesta mahdollistavat luottamuksellisen ja toimivan yhteistyösuhteen muodostumisen.

Erityisesti silloin, kun päädytään sijoittamaan lapsi kodin ulkopuolelle, on tärkeää, että vanhempi kokee yhteistyön sosiaalityöntekijän kanssa luottamukselliseksi ja toimivaksi. Hyvä yhteistyösuhde voi tukea merkittävästi asiakkaan toimijuuden rakentumista.

6.2.2 Palvelujen järjestäminen

Soveltuvien palvelujen järjestäminen on lastensuojelun keskeinen tehtävä. Palvelujen järjestämisen teema esiintyy aineistossa yhdeksän kertaa.

Seuraavassa kertomuksessa isä kertoo saaneensa toivottua tukea aikaisemmin kuvailtuun tilanteeseen, jossa perheen äidille on synnytyksen jälkeen ilmennyt mielenterveyden ongelmia. Tilanne on koko perheelle raskas ja isä kuvailee kertomuksessaan kaivanneensa myös konkreettista apua perheen arkeen. Lastenhoidon järjestäminen mahdollistaa vanhempien terapiakäynnit ja äidin irrottautumisen lastenhoidosta harrastusten pariin. Lastensuojelun palvelujen järjestäminen tuen tarvetta vastaavaksi vahvistaa vanhemman toimijuutta. Tässä tapauksessa konkreettinen apu mahdollistaa voimavarojen keskittämisen toipumisprosessiin. Isä kuvailee toisaalta myös lastensuojelun toimivuuden kokemuksen riskitekijää, työntekijöiden liian vähäistä määrää, jolloin työntekijällä on vastuullaan kohtuuton määrä asiakkaita eikä yhtä asiakasta kohden ole riittävästi aikaa toteuttaa laadukasta lastensuojelutyötä (Alhanen 2014, 7-8). Isä kuitenkin mainitsee sosiaalityöntekijän hoitavan asiakkaan asian hyvin ehtiessään vastata isän yhteydenottoon.

Hän sitten järjesti sitä aiemmin mainittua lasten hoitoa, että päästään terapiaan yhdessä ja äiti saa harrastaa mieleisiään asioita. Sain yhteyden vaihtelevasti tähän työntekijään, koska hän oli tosi kiireinen. Mutta kun vastasi, niin hoiti kyllä asian hyvin. (Kirjoitelma 3)

Joskus yllättävät kriisit elämässä aiheuttavat tilanteen, josta asiakas ei kykene selviytymään arjesta omin avuin. Keskustelupalstan kirjoituksessa kirjoittaja kertoo jääneensä leskeksi ja tarvitseensa lastensuojelun tukea tilanteeseen.

Jäin leskeksi ja pyysin itse apua tilanteeseeni. En tiedä miten olisin alusta selvinnyt lasten kanssa ilman tuota apua. Edelleen olen lastensuojelun piirissä

niin, että voin soittaa, jos tulee tiukka paikka. Perhetyöntekijä ei tosin ole käynyt enää reiluun vuoteen, mutta yhteydessä on oltu koko aika kuitenkin jollain tasolla. Haluan pitää homman edelleen niin, että yksi puhelinsoitto riittää, jos alkaa homma kaatua niskaan. (Viesti 4)

Puolison menehdytyä jäljelle jäänyt vanhempi on vaikeassa tilanteessa joutuessaan järjestämään puolisonsa hautajaisia ja selviytyessään arjen haasteista lasten kanssa surun keskellä. Sosiaalityöntekijä on järjestänyt äidille konkreettista apua tilanteeseen perhetyön muodossa. Kirjoittaja kokee saamansa avun tarpeelliseksi ja toimivaksi. Kirjoittajan kokemus omasta toimijuudesta rakentuu puolison menehdytyä heikkona. Toimijuus on sidoksissa oman elämän rakentamiseen liittyviin käsityksiin, kokemuksiin ja tunteisiin (Gordon 2005, 114-115). Tilanteen käsittely perhetyöntekijän kanssa tukee vanhemman toimijuuden uudelleenrakentumista sekä antaa välineitä arjessa pärjäämiseksi.

Seuraavassa kirjoitelmassa äiti kuvailee saaneensa lastensuojelun kautta perhetyötä, joka on vahvistanut hänen kokemustaan omasta toimijuudestaan. Kirjoittaja kuvailee kuormittavaa tilannetta, jossa perheen isä ei osallistunut riittävästi perheen arkeen.

Perhetyöntekijä meillä kävi kaksi kertaa ja juteltiin arjen asioista. Siitä oli sitten apua, että mieskin ymmärsi että pitää enemmän olla mukana arjessa ja tehdä kotitöitä. Asiakkuus oli auki vuoden verran ja suljettiin kun ei ollut enää tarvetta apuihin kaksosten täytettyä vuoden. Voisin olla uudestaan yhteydessä lastensuojeluun jos olisi tarvetta. Hyvä kokemus jäi itselle. (Kirjoitelma 5)

Perhetyön avulla vanhemmat saavuttavat yhtenäisen linjan arkeen osallistumisen ja kotitöiden tekemisen suhteen. Äiti kokee tämän seurauksena toimijuutensa vahvistuneen ja lopulta kaksosten ohitettua vauvaiän lastensuojelun tuen tarpeen poistuneen.

Sosiaalityöntekijä voi tukea vanhemman toimijuutta järjestämälle tälle soveltuvia palveluja. Soveltuvien palvelujen järjestäminen edellyttää luottamuksellista ja toimivaa yhteistyösuhdetta. Hyvän työskentelysuhteen avulla sosiaalityöntekijä pystyy selvittämään, mitkä ovat niitä palveluja, jotka kunkin asiakkaan kohdalla ovat tarpeellisia. Soveltuvat palvelut voivat

olla esimerkiksi perhetyötä, lastenhoitoapua tai lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle. Tarpeenmukaisten palvelujen järjestäminen lisää vanhemman luottamusta lastensuojelua kohtaan sekä vahvistaa asiakkaan kokemusta omasta toimijuudestaan.

6.2.3 Tuen järjestäminen

Asiakkaan tarvitsema tuki ei ole välttämättä aina konkreettista apua, vaan joskus asiakkaan saama keskusteluapu voi olla tärkein tuen muoto. Tuen järjestämisen teema esiintyy aineistossa yhdeksän kertaa.

Lastensuojelun työntekijöiden rooli asettuu asiakkaiden näkökulmasta avun ja tuen antajiksi. Myös vastavuoroinen työskentelyote koetaan tärkeäksi. Työntekijöiltä odotetaan neuvoja ja kykyä kuunnella asiakasta. Tärkeää on myös se, miten asiakkaaseen suhtaudutaan. (Pulkinen 2011, 19.) Joskus jo pelkästään keskusteluapu voi olla riittävä tukimuoto asiakkaalle.

Minä sairastuin synnytyksen jälkeisen enkä jaksanut tehdä mitään muuta kuin itkeä, itkeä ja vielä kerran itkeä. Se oli hyvin mustaa aikaa ja olin tosi epätoivoinen ja masentunut. Mies vaan vähätteli että "Toi menee varmasti ohi kun lapsi tästä kasvaa" ja miehen vanhemmat taputteli selkään, että oot noin nuori äiti niin semmosta se on. Mun ihana ystävä onneksi auttoi. Hän sanoi ettei voi enää olla tekemättä mitään ja tekee siis lastensuojeluilmoituksen. Tässä vaiheessa olin niin pohjilla, etten välittänyt vaan pidin itseäni entistä huonompana äitinä.

Kun aika lasuun tuli, saimme valtavan ihanaa tukea ja keskusteluapua sieltä. Jo sossun asenne auttoi ja tuntui, että taakka putos harteilla. Hän suhteutti ja lohdutti, etten ole ainoa kuka sairastuu ja että varmasti tulen kuntoon kun otan apua vastaan. Juteltiin paljon vauvan hoidosta ja sain hyviä käytännön neuvoja ja ennen kaikkea ymmärrystä siihen, ettei kaikki mene äidiksi tulon myötä kuin rasvattu. Se oli niin valtava helpotus, koska kukaan mun lähipiiristä (omat vanhemmat eikä miehen) eivät osanneet antaa samanlaista tukea. Näitä käyntejä seurasi jonkin aikaa kunnes vointini koheni ja emme enää tarvinneet ammattiapua. (Viesti 1)

Lasten saaminen mielletään tavallisesti iloiseksi tapahtumaksi. Vanhemmaksi tuleminen on suuri muutos elämässä ja siihen liittyy monenlaisia tunteita. Kirjoittaja kertoo sairastuneensa masennukseen, joka vaikuttaa hänen kokemukseensa itsestään äitinä. Masentunut ja epätoivoinen olo kuvastaa heikentyntä toimijuutta. Saamansa keskusteluavun myötä äidin toimijuus ja kokemus omasta äitiydestään vahvistuvat.

Joskus tilanne saattaa olla hyvinkin akuutti ja sosiaalityöntekijän huoli asiakkaasta voi olla suuri. Vanhemmat saattavat olla hyvinkin kuormittuneita tilanteessa, jossa huollettavana on alle kouluikäisiä lapsia. Riskiä kuormittumiseen lisäävät myös tukiverkoston ja hoitoavun puute.

Olin pitkään kärvistellyt tilanteessa ja aivan loppu, eikä apua tullut keneltäkään. Itkin puhelimeen yöllä että en enää jaksa, enkä yksinkertaisesti pysy hereillä. Tulivat heti yöllä käymään kylässä (kysyivät onko ok jos tulevat nyt, olisin anellut tulemaan jos eivät olisi ehdottaneet) ja kun olin siinä rauhoittunut niin sovittiin, että soittavat aamulla ja katsotaan jatkot. Kyselivät monesti pärjääkö yön varmasti nyt. Itseä helpotti jo se, että huomasi että oikeasti saa apua jos tarvitsee. Toi eräänlaista turvaa mitä ei ollut aiemmin ollut, että joku ainakin auttaa jos en vaan enää jaksa. Sama juttu oli sitten sen MLL:n hoitajan kanssa, en lopulta sitä konkreettista apua tarvinnutkaan niin paljon, vaan henkisesti oli niin paljon helpompi olla, kun tiesi että saan apua jos tarvitsen. Se oli se isoin juttu. (Viesti 3)

Äiti kertoo saaneensa turvaa jo pelkästään siitä, että tietää avun olevan saatavilla tarvittaessa. Konkreettisen avun tarve ei aina välttämättä ole suuri. Erityisesti tukiverkoston puuttuessa sosiaalityöntekijän kanssa keskusteleminen voi olla merkittävä tukimuoto perheelle.

Lastensuojelu ajatellaan usein viimesijaiseksi tueksi, johon turvaudutaan omien resurssien loputtua. Seuraavassa kirjoitelmassa äiti kuvailee luottamustaan lastensuojelua kohtaan. Jo pelkästään lastensuojeluilmoituksen tekeminen on helpottanut äidin taakkaa voidessaan jakaa kasvatusvastuuta lastensuojelun kanssa. Tällöin lastensuojelun tehtävänä on tukea vanhempaa kasvatustehtävässä (Campbell ym. 2010, 6).

Lastensuojeluilmoituksen tekeminen oli ensimmäinen avunpyyntöni. Kynnys ilmoituksen tekemiseen ei ollut suuri. Koin tarvitsevani ulkopuolista tukea tyttärenti kasvatukseen, ja jo ensimmäisen sosiaalipäivystäjän kanssa käydyn puhelun jälkeen tunsin helpotusta; nyt ei enää oltu yksin tämän asian kanssa. (Kirjoitelma 2)

Tutkimusaineiston mukaan ymmärtäminen on tärkeä osa lastensuojelulta saatavaa tukea. Vastavuoroinen työskentelysuhde ja asiakkaaseen suhtautuminen ovat keskeisiä tekijöitä toimivuuden kannalta. Lisäksi työntekijöiden kanssa käydyt keskustelut auttavat asiakasta saamaan uudenlaista näkemystä omasta tilanteestaan. (Pulkkinen 2011, 23.) Asiakkaan näkökulmasta on tärkeää, että hänet kohdataan arvokkaana ihmisenä. On tärkeää, että työskentelyssä keskitytään asiakkaan voimavaroihin ja toimijuuden vahvistamiseen ongelmakeskeisen lähestymistavan sijasta (Hietamäki 2015, 2).

Tärkein juttu mulle oli se että joku ymmärsi eikä mitenkään syyllistänyt. Siis että ei niinku tullu sellasta oloa että mä olin epäonnistunut äitinä. Kaikki oli hirveen ymmärtävää ja oli helppo ottaa sitä apua vastaan. Mä sain sossun numeron heti ekalla tapaamisella ja se sano et voin soittaa suoraan siihen ettei puhelin-aikaan tarvi oottaa. Ja kyl mä sille sit jouduin soittamaan aluks useinki ku tuntu et seinät kaatuu päälle. Ja on se vieläki tärkeätä et tietää et voi soittaa jos tulee huono tilanne. (Haastateltava)

Lastensuojelun tärkeimpiä tehtäviä on tarjota asiakkaalle tukea ja ymmärrystä. Joskus jo pelkästään asiakkaan kokemus kuulluksi tulemisesta helpottaa tilannetta. Asiakkaan tarvitsema apu ei välttämättä aina ole konkreettista, vaan asiakasta voi helpottaa jo pelkästään se, että hän kokee lastensuojelun olevan tavoitettavissa vaikeissa tilanteissa. Lastensuojelun työntekijöiltä odotetaan kykyä neuvoa ja ymmärtää asiakasta. Joskus myös läheisverkoston puuttuminen johtaa tilanteeseen, jossa vanhempi kokee olevansa yksin vaikeassa elämäntilanteessa. Tällöin lastensuojelun sosiaalityöntekijältä saatu keskusteluapu voi olla hyvinkin tärkeä keino tukea perhettä. Asiakkaat haluavat myös usein jättää asiakkuuden auki tuen tarpeen poistuttua siltä varalta, että tarvetta tuelle on myöhemmässä vaiheessa.

7 YHTEENVETO JA POHDINTAA

Olen edellä analysoinut vanhemman toimijuutta lastensuojeluprosessissa. Analyysin mukaan vanhemman toimijuus rakentuu yhdessä sisäisen prosessin ja lastensuojeluprosessin osaprosessien kautta. Tässä luvussa pohdin sitä, miten nämä toimijuuden prosessin osaprosessit vaikuttavat yhdessä ja erikseen siihen, millaiseksi asiakkaan toimijuus rakentuu lastensuojeluasiakkuudessa.

Pääteemat jakautuvat kumpikin kolmeen alateemaan. Sisäinen prosessi sisältää toimintakyvyn ja aktiivisuuden, reflektion ja pohdinnan sekä hyväksymisen teemat. Lastensuojelun prosessi puolestaan koostuu luottamuksellisen ja toimivan yhteistyön, palvelujen järjestämisen ja tuen järjestämisen teemoista. Seuraavassa taulukossa tutkimuksen tulokset on esitetty pää- ja alateemoittain.

Taulukko 1: Teemat

Pääteema	Alateema
Sisäinen prosessi	Toimintakyky ja aktiivisuus
	Reflektio ja pohdinta
	Hyväksyminen
Lastensuojelun prosessi	Luottamuksellinen ja toimiva yhteistyö
	Palvelujen järjestäminen
	Tuen järjestäminen

Sisäinen prosessi ja lastensuojelun prosessi ovat molemmat keskeinen osa toimivaa lastensuojelua. Ne ovat myös samalla niitä merkityskokonaisuuksia, jotka antavat pohjan asiakkaan toimijuuden rakentumiselle lastensuojeluasiakkuudessa. Analyysin perusteella vanhemman toimijuus rakentuu lastensuojeluasiakkuudessa prosessinomaisesti. Prosessinomaisuus näkyy toimijuuden rakentumisessa siten, että molemmat osaprosessit ovat alateemoineen yhteydessä toimijuuden rakentumiseen ja ne etenevät samanaikaisesti. Nämä osaprosessit määrittävät yhdessä sen, millaiseksi asiakkaan toimijuus rakentuu lastensuojeluasiakkuudessa.

7.1 Toimijuuden rakentuminen sisäisen prosessin kautta

Tarkoitin tässä tutkimuksessa sisäisellä prosessilla sitä henkilökohtaista prosessia, jonka vanhempi käy läpi lastensuojeluasiakkuuden aikana. Vanhemman toimintakyky ja aktiivisuus ilmenevät tyypillisesti heti asiakkuuden alkuvaiheessa aktiivisena toimintana tilanteen parantamiseksi eri tavoilla eri asiakkaiden kohdalla. Asiakkaan on tärkeää pystyä säilyttämään ote elämäänsä ja kokea hallitsevansa elämäänsä liittyviä tapahtumia. Tämä liittyy keskeisesti kokemukseen omasta toimijuudesta. Vanhemman toimintakyky ja aktiivisuus saattavat näkyä esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen tekemisenä omasta lapsestaan, tai joissain tapauksissa vaikkapa oman lapsen sijoituksen järjestämisenä. Keskeistä toimintakyvyn ja aktiivisuuden teemalle on tietynlainen asioihin tarttuminen, joka mahdollistaa hallinnantunteen saavuttamisen oman elämänsä suhteen. Lastensuojelu koetaankin tyypillisesti toimivaksi silloin, kun vanhempi kokee olevansa aktiivisesti mukana lastensuojeluprosessissa. Samankaltaisiin tuloksiin ovat aikaisemmin päätyneet Hietämäki (2015) ja Pulkkinen (2011).

Sisäiseen prosessin seuraava askel liittyy oman toiminnan sekä elämäntilanteen reflektointiin ja pohdintaan. Perheen tullessa lastensuojelun asiakkaaksi vanhempi joutuu pohtimaan asioita, jotka ovat johtaneet lastensuojelun tuen tarpeeseen. Prosessin vaiheeseen liittyy myös pohdintaa siitä, miten lastensuojelun asiakkuus vaikuttaa vanhemmuuteen. Tutkimuksen aineisto sisälsi runsaasti pohdintaa omasta vanhemmuudesta sekä myös tarvetta perustella sitä, ettei lastensuojelun asiakkuus tee huonoksi vanhemmaksi. Erityisesti siinä tapauksessa, kun lapsen kohdalla on päädytty sijoitukseen, koetaan tarvetta selittää ja perustella tilanteeseen johtaneita syitä. Osa vanhemmista kuvasi itseään hyvinä vanhempina, sillä olivat sijoituksen avulla esimerkiksi turvanneet muiden perheenjäsenten turvallisuuden. Oman tilanteen reflektointi ja pohdinta on osa prosessia, joka liittyy asiakkaan toimijuuden rakentumiseen. Tämä keskustelu vanhemman on itsensä kanssa välttämätöntä käydä läpi toimijuuden rakentumisen näkökulmasta.

Sisäisen prosessin kolmas askel on avuntarpeen hyväksyminen. Se liittyy osittain tilanteen reflektointiin ja pohdintaan, mutta on toisaalta kuitenkin erotettavissa omaksi alateemakseen. Perheen ulkopuolisen tuen tarpeen hyväksyminen saattaa tuntua vaikealta ja lastensuojeluun turvautuminen saattaa aiheuttaa häpeänkin tunteita. Ilman lastensuojeluasiakkuuden

ja siihen johtaneiden syiden hyväksymistä ei kuitenkaan ole mahdollista saavuttaa sellaista vahvaa toimijuutta, joka on edellytys kokemukselle toimivasta lastensuojelusta. Hyväksymisen prosessi rakentuu yksilöllisesti asiakkaiden kertomuksissa. Tähän vaikuttaa myös esimerkiksi se, onko lastensuojeluilmoituksen tehnyt vanhempi itse vai muu taho.

7.2 Lastensuojelu tukena kasvatustehtävässä

Lastensuojelun asiakkaan olevan vanhemman toimijuuden rakentumiseen liittyy keskeisesti myös lastensuojelulta saatava apu ja tuki. Vanhemman toimijuus rakentuu aina henkilökohtaisesti ja yksilöllisesti, mutta lastensuojelun työntekijöiden tuella on suuri merkitys sille, miten vahvaksi se lopulta muodostuu. Ensimmäinen askel lastensuojelun prosessissa osana toimijuuden rakentumisen prosessia on luottamuksellinen ja toimiva yhteistyö. Asiakkaan kokiessa yhteistyön sosiaalityöntekijän kanssa luottamukselliseksi ja toimivaksi, muodostuu avoin yhteistyösuhde. Tämä on yhteydessä Hietamäen (2015) tutkimuksen tuloksiin asiakas-suhdeorientoituneen työskentelyn merkityksestä, johon liittyy asiakkaiden kuunteleminen ja heidän kanssaan keskusteleminen. Avoin ilmapiiri puolestaan mahdollistaa tarpeellisen tuen saamisen lastensuojelulta. Erityisesti tilanteissa, joissa lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle on tärkeää, että vanhempi kokee voitavansa luottaa lastensuojelun sosiaalityöntekijään, koska tämä on taho, joka tekee lapsen liittyviä päätöksiä. Samaan tulokseen päätyi myös Vähämaa (2008) tutkimuksessaan, jonka mukaan luottamus on keskeisessä asemassa sijoitusproses-sissa.

Toinen lastensuojelun prosessin askel osana toimijuuden rakentumisen prosessia on soveltuvien palvelujen tarjoaminen. Soveltuvien palvelujen tarjoaminen on myös yhteydessä kokemukseen toimivasta lastensuojelusta. Lastensuojelun asiakas tarvitsee tavallisesti konkreettista apua, joka voi olla esimerkiksi rahallista tukea, lastenhoitoapua tai perhetyötä. Sosiaalityöntekijän ja perheen luottamuksellinen ja avoin työskentelysuhde on avuksi perheen tilanteen selvittämisessä ja soveltuvan tuen tarjoamisessa. Tulos on yhteydessä Pulkkinen (2011) tutkimukseen, jonka mukaan hyvään kokemukseen liittyy kuulluksi tulemiseen ja oikeanlaisten palvelujen ja tuen saamiseen. Asiakkaan tulisikin voida kokea suhde sosiaalityöntekijään luottamukselliseksi ja toimivaksi. Asiakkaan tilanteeseen soveltuvien palvelujen tarjoamisen merkittävyyttä voidaan korostaa Alhasen (2014) tutkimuksen kautta, jonka

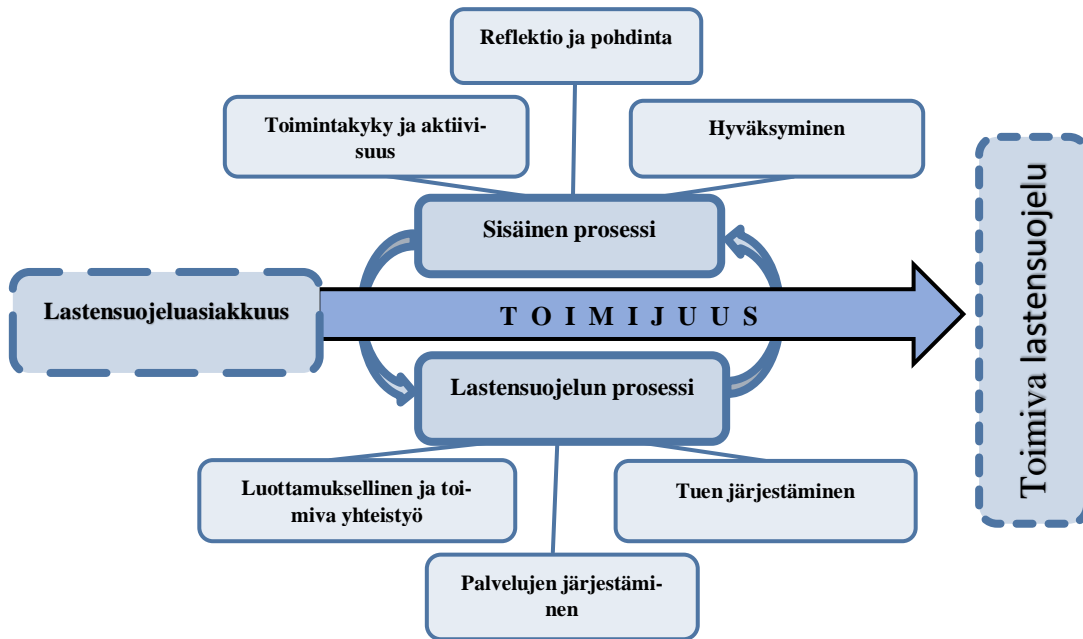
mukaan suuri osa lastensuojelun asiakkaista ei saa läheskään aina oikeanlaista tukea ja palvelua. Tämä puolestaan aiheuttaa epäluottamusta lastensuojelua kohtaan.

Kaikissa tapauksissa asiakkaan tuen tarve ei koske välttämättä pelkästään soveltuvien palvelujen tarjoamista, vaan asiakas kaipaa henkilökohtaisempaa tukea. Kolmas askel lastensuojelun prosessissa osana toimijuuden rakentumisen prosessia on tuen tarjoaminen. Kyse saattaa olla esimerkiksi siitä, että vanhemmalta puuttuu tukiverkosto, tukiverkosto on vähäistä tai tukiverkostolta saatu tuki on heikkoa. Joskus pelkästään sosiaalityöntekijältä saatava keskusteluapu saattaa olla asiakkaan kaipaama tuen muoto ja jo pelkästään se saattaa vähentää lyhyelläkin aikavälillä vanhemman tuen tarvetta. Vanhempi saattaa esimerkiksi olla kuormittunut, jos kokee ettei saa ymmärrystä eikä keskusteluapua läheisiltään vaikeassa elämäntilanteessa. Sosiaalityöntekijältä ja muilta lastensuojelun työntekijöiltä saatu tuki ja ymmärrys keventävät vanhemman taakkaa ja asiakkaalle muodostuu tunne siitä, ettei ole tilanteessa yksin. Pulkkinen (2011) tutkimuksen tulokset ovat samankaltaisia: lastensuojelun työntekijöiden kanssa käydyt keskustelut ovat merkittävä tuen muoto lastensuojelun avoimuudessa. Myös Vähämaa (2008) sai tutkimuksessaan samankaltaisia tuloksia vanhemman saamasta tuesta sijoituksen aikana.

7.3 Yksin ja yhdessä toimijuutta rakentamassa

Lastensuojeluasiakkuudessa vanhemman toimijuus rakentuu siis asiakkaan sisäisen prosessin ja lastensuojelun prosessin yhteisvaikutuksessa. Molemmat lastensuojeluasiakkuuden toimijuuden rakentumisen osaprosessit vaikuttavat siihen, kuinka vahvaksi tai heikoksi vanhemman toimijuus muodostuu. Vanhemman toimijuus rakentuu aina ensisijaisesti vanhemman sisäisen prosessin kautta, jonka tukena lastensuojelulta saatava apu ja tuki ovat. Seuraavassa kuviossa on esitetty toimijuuden rakentuminen lastensuojelun asiakkuudessa. Kuvio havainnollistaa sitä yhteyttä, mikä sisäisellä prosessilla ja lastensuojelun prosessilla alateemoineen on toisiinsa. Niiden kautta muodostuva toimijuus liittyy olennaisesti kokemukseen toimivasta lastensuojelusta.

Kuvio 1: Vanhemman toimijuuden rakentuminen lastensuojelun asiakkuudessa



Toimijuutta rakennetaan siis yksin ja yhdessä. Vanhemman vahvaksi rakentuva toimijuus on sekä asiakkaan itsensä että lastensuojelun sosiaalityöntekijän yhteinen tavoite, sillä vanhemman kokemus omasta toimijuudestaan liittyy vahvasti siihen, minkälainen sosiaalityöntekijän ja asiakkaan työskentelysuhteesta muodostuu, ja miten hyvin lastensuojelun tavoitteet pystytään saavuttamaan.

Kokemukseen toimivasta lastensuojelusta ja vahvana rakentuvaan toimijuuteen tarvitaan molempien osaprosessien, sekä sisäisen prosessin että lastensuojelun prosessin, läpikäymistä ja onnistumista. Puute yhdelläkin osa-alueella saattaa heikentää vanhemman kokemusta omasta toimijuudestaan, sillä se vaikuttaa todennäköisesti prosessiin myös muilta osin. Toisaalta molemmat prosessin osat myös tukevat toisiaan. Kun vanhempi on aktiivinen ja toimintakykyinen omaa toimintaansa refleктоiva asiakas, joka on hyväksynyt avuntarpeensa, hänen on mahdollista ottaa apua vastaan lastensuojelulta. Tällöin luottamuksellisen ja toimivan työskentelysuhteen muodostuminen on mahdollista ja asiakas voi saada tarvitsemaansa tukea ja palveluja. Sama pätee myös toisinpäin: sosiaalityöntekijän tarjotessa asiakkaan kappamaa tukea, palveluja sekä luottamuksellista yhteistyötä, hän tukee samalla asiakkaan sisäistä prosessia. Nämä kaksi toimijuuden rakentumisen prosessin osaa liittyvätkin kiinteästi toisiinsa.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Pro gradu -tutkimukseni tehtävänä oli selvittää, miten lastensuojelun asiakkaana olevan vanhemman toimijuus rakentuu toimivaksi koetussa lastensuojeluasiakkuudessa. Olen tutkinut vanhempien kokemuksia toimivasta lastensuojelusta kirjoitelmien, internetin keskustelupalstojen viestien sekä haastattelun avulla. Aineiston analyysin pohjalta olen rakentanut prosessikuvaksen toimijuuden rakentumisesta lastensuojeluasiakkuuden aikana.

Toimiva lastensuojelu määrittyi asiakkaiden kertomuksissa kahteen osaprosessiin, jotka ovat asiakkaan sisäinen prosessi ja lastensuojelun prosessi. Asiakkaan sisäisellä prosessilla viitataan tässä tutkimuksessa siihen prosessiin, jonka vanhempi käy läpi asiakkuuden aikana. Prosessiin liittyy asiakkaan oman aktiivisuuden ilmentyminen ja toimintakykyisyys, oman toiminnan refleктоiminen ja pohtiminen sekä lastensuojelun tuen tarpeen hyväksyminen. Sisäinen prosessi ilmentää asiakkaan toimijuutta siltä osin, kun se liittyy toimijuuden henkilökohtaiseen rakentumiseen. Lastensuojelun työntekijät voivat olla tukemassa, tai tukematta, asiakasta tässä prosessissa.

Lastensuojelun prosessi taas liittyy toimijuuden rakentumiseen lastensuojelulta saatavan tuen kautta. Sen osatekijöitä ovat luottamuksellinen ja toimiva yhteistyö, palvelujen järjestäminen sekä tuen järjestäminen. Toimijuuden rakentumisen molemmat osa-alueet, sisäinen prosessi ja lastensuojelun prosessi, ovat kytköksissä toisiinsa ja parhaassa tapauksessa ne tukevat toisiaan. Sen sijaan puutteet yhdelläkin alueella saattavat vaikuttaa negatiivisesti vanhemman kokemukseen omasta toimijuudestaan lastensuojeluasiakkuudessa. Lastensuojelun prosessissa korostuu sosiaalityöntekijän toiminnan vastuu vanhemman toimijuuden tukemisessa. Voidaan ajatella, että lastensuojelu joko tukee tai vastaavasti heikentää asiakkaan toimijuuden rakentumiseen liittyviä mahdollisuuksia.

Tutkimuksen tuloksia vahvistavat aikaisemmin kirjallisuudessa ja tutkimuksissa tehdyt kuvaukset toimivasta lastensuojelusta ja sen määrittelystä (esim. Dumbrill 2005; Hietämäki 2015; Vähämaa 2008; Pulkkinen 2011; Sharrock 2013). Lastensuojelun laatusuosituksissa painotetaan asiakkaasta välittämistä, arvostavaa kohtaamista, inhimillisyyttä sekä empatiaa (Lavikainen ym. 2014, 15). Tähän tutkimukseen osallistuneet vanhemmat vahvistavat tätä näkemystä kokemuksissaan toimivasta lastensuojelusta. Huomionarvoista on kuitenkin se,

että kokemukseen toimivasta lastensuojelusta liittyi tässäkin tutkimuksessa tunteita laidasta laitaan. Vain harvoin koko lastensuojeluprosessia kuvattiin toimivaksi. Toimivuus painottui sen sijaan useasti erityisesti joillakin osa-alueilla tai se tuli näkyväksi vasta jälkeen päin, lastensuojeluasiakkuuden jo päätyttyä. Tärkeää on myös huomioida se, että tähän tutkimukseen osallistuneet vanhemmat olivat tyypillisesti itse tehneet lastensuojeluilmoituksen omasta lapsestaan tai olleet muutoin aktiivisesti yhteydessä lastensuojeluun. Tämä seikka rajaa aineiston tietyn tyyppiseksi, sillä se tapa, jolla lastensuojeluasiakkuus alkaa, on yhteydessä kokemukseen lastensuojeluasiakkuudesta (esim. Pulkkinen 2011; Hietamäki 2015).

Tutkimuksen tuloksia tulkitessa on tärkeää huomioida myös se, että asiakassuhteen alkamiseen liittyvät tekijät saattavat olla yhteydessä siihen, minkälaiseksi asiakassuhde muodostuu. Omatoimisesti asiakkuuteen tulleiden asiakkaiden kanssa saattaa joissakin tapauksissa olla helpompaa muodostaa onnistunut asiakassuhde, kuin niiden asiakkaiden kanssa, jotka ovat joutuneet lastensuojeluasiakkuuteen vastoin omaa tahtoaan. Toisaalta tämän kaltainen jaottelu ei koskaan toimi yksiselitteisesti, sillä lastensuojelun asiakassuhteet ovat tyypillisesti muutoksille hyvinkin alttiita.

Lastensuojelu ja vanhemman kunnollisuus

Tutkimusprosessin aikana huomasin aineistossa sivujuonena kulkevan, että vanhemmat perustelivat vahvasti omaa hyvää vanhemmuuttaan. Tämä sai minut pohtimaan kunnollisuuden käsitettä, jota myös Beverley Skeggs (1997) on kuvaillut. Skeggs tutki etnografisessa pitkittäistutkimuksessaan työväenluokkaisia hoivakurssille osallistuneita naisia. Kunnollisuus muodostuu tavallisesti perustetavaksi ominaisuudeksi niille, joiden täytyy sitä perustella (em., 1). Toiset ihmiset taas asemoidaan lähtökohtaisesti kunnollisiksi, eikä heidän tarvitse jatkuvasti todistella omaa kunnollisuuttaan (Hiitola 2015, 49). Kunnollisuus on sidoksissa kulttuurisiin käsityksiin ja se voidaan liittää vahvasti myös lastensuojeluun liittyväksi käsitteeksi. Elämme yhteiskunnassa, jossa lähtökohtaisesti vanhempien oletetaan kasvattavan lapsensa perheen kesken, ilman ulkopuolista apua. Lastensuojelutyö mielletään epätoivottavana puuttumisena perheen yksityiseen elämään ja siten ne henkilöt, jotka lastensuojelun tukeen joutuvat turvautumaan ja siitä kokevat hyötyvänsä, kokevat tarpeelliseksi perusteella omaa kunnollisuuttaan. Tästä on kyse lastensuojelun asiakkaan kunnolliseksi tekemisessä.

Kunnolliseksi tekeminen on liitetty lastensuojelun tutkimukseen aikaisemminkin. Esimerkiksi Johanna Hiitola (2015) käsittelee tutkimuksessaan perheen ja vanhemmuuden määrittelyä tilanteissa, joissa hallinto-oikeudessa päätetään huostaanotosta. Hiitolan (em., 201) tutkimuksessa kunnollisuutta rakennettiin tavallisimmin heteroseksuaalisiin suhteisiin, eli yhdessä asumiseen, avioliittoon tai toimivaan parisuhteeseen liittyen. Vanhemmat vetosivat myös esimerkiksi koulutukseen, materiaaliseen ja taloudelliseen hyvinvointiin sekä omiin sosiaalisiin verkostoihinsa. Tutkimuksessani kunnolliseksi tekeminen näyttäytyy paremmin sivujuonteena, kuin varsinaisesti tutkimuksen tuloksena. Se tarjoaa kuitenkin mielenkiintoisen lisätutkimusaiheen lastensuojelun vanhempien kokemustiedon tutkimukseen.

Tässä tutkimuksessa kunnolliseksi tekeminen liittyi sisäiseen prosessiin kuuluvaan reflektioon ja pohdintaan. Lähes kaikki tutkimukseen osallistuneet kokivat tärkeäksi perustella omaa kunnollisuuttaan. Kunnolliseksi tekemiseen liittyi kertomuksissa kuvaukset omasta hyvästä vanhemmuudesta erityisesti tilanteissa, joissa lapsi oli sijoitettuna tai otettu huostaan. Toisaalta joissain kertomuksissa ilmeni myös hämmennystä liittyen siihen, ettei lastensuojelun sosiaalityöntekijä määrittelykään vanhempaa lähtökohtaisesti huonoksi, kunniatomaksi vanhemmaksi.

Tutkimukseen osallistui myös yksi isä, jonka kertomus poikkesi hieman muista kertomuksista. Hiitolan (2015, 202) tutkimuksessa käsiteltiin myös isien vastineita huostaanottoasioissa. Tutkimuksessa isät määrittivät itsensä tyypillisesti kunnolliseksi pienemmillä vaatimuksilla kuin äiti, eikä isän ja lapsen välistä suhdetta kuvattu samalla tavalla rakkauden ja kiintymyksen kautta, kuin äidin ja lapsen välistä suhdetta. Myös tässä tutkimuksessa isän vanhemmuus ja kunnollisuus näyttäisi rakentuvan saman tyypillisesti. Kertomuksessaan isä ei kokenut niin tarpeelliseksi perustella omaa kunnollisuuttaan kuin tutkimukseen osallistuneet äidit.

Jatkosuositukset toimivan lastensuojelun tutkimuksen näkökulmasta

Lastensuojelun negatiivinen julkisuuskuva vaikuttaa siihen, miten vanhemmat lähtökohtaisesti suhtautuvat lastensuojeluun. Onkin tärkeää huomioida, että huonosta julkisuuskuvesta huolimatta lastensuojelu koetaan kuitenkin usein kuitenkin toimivaksi ja onnistuneeksi. Nämä kokemukset saavat kuitenkin vähemmän huomiota ja ne hautautuvat helposti huono-

jen kokemusten alle. Siksi pidänkin tärkeänä suunnata katsetta epäonnistuneeksi koetun lastensuojelun sijasta kokemuksiin toimivasta lastensuojelusta. Positiivisen kuvan luominen lastensuojelusta onkin toiminut innoittajana tämän tutkimuksen tekemisessä. On tärkeää tuoda esille myös kokemuksia toimivasta lastensuojelusta.

Lastensuojelun toimivien käytänteiden tutkiminen on mielestäni tärkeä osa lastensuojelun tutkimusta ajatellen. Tämän tutkimuksen tulokset antavat mielenkiintoisen taustan jatkotutkimusta ajatellen. Toisaalta vanhemman toimijuuden rakentumista olisi mielenkiintoista tutkia myös epäonnistuneeksi koetun lastensuojelun kohdalla. Myös vertaileva tapaustutkimus toimivan ja epäonnistuneen lastensuojelun välillä voisi toimia lähestymistapana lastensuojelun käytänteiden tutkimisessa. Tärkeänä asiana lastensuojelun tutkimusta ajatellen näen kuitenkin sen, että myös positiiviset kokemukset lastensuojelusta saisivat enemmän tilaa lastensuojelun tutkimuksessa, sillä niiden avulla voidaan lisätä tietoisuutta lastensuojelusta ja siitä, että se koetaan negatiivisesta julkisuuskuvasta huolimatta usein toimivaksi.

LIITTEET

LIITE 1: Kirjoitelmapyyntö

KOKEMUKSIA TOIMIVASTA LASTENSUOJELUSTA

Kirjoitelmapyyntö lastensuojelun asiakasperheiden vanhemmille

Onko sinulla kokemus siitä, että lastensuojelu on tukenut Teidän perhettänne?

Teen sosiaalityön pro gradu -tutkielmaa perheiden kokemuksista lastensuojelun asiakkaana olemisesta. Tutkimuksen kautta on tarkoitus lisätä tietoa toimivasta lastensuojelusta. Julkisuuteen nousee usein keskustelua siitä, kuinka lastensuojelu on epäonnistunut. Tällainen tieto on arvokasta ja se myös osaltaan auttaa kehittämään lastensuojelutyötä, mutta sen kautta ei välttämättä saada tietoa toimivista käytännöistä. Pro gradu tutkielmassani lastensuojelua on tarkoitus lähestyä hyvien tai ainakin osittain toimivien käytäntöjen kautta. Vastauksenne tällaisista kokemuksista olisi tutkimuksen onnistumisen kannalta ensiarvoisen tärkeää.

Toivoisin saavani kirjoitelmia kokemuksistanne. Kohderyhmänä ovat lastensuojelun asiakasperheiden vanhemmat. Sillä ei ole niinkään väliä, kuinka pitkä tai lyhyt lastensuojelun asiakkuus on ollut, eikä sillä, ovatko lapset olleet sijoitettuna/huostaanotettuina vai avo-
huollon asiakkaina. Tärkeämpää on se, että vanhemmalla/vanhemmilla on kokemus siitä, että lastensuojelu on ollut teidän kohdallanne joissain asioissa toimivaa. Tämä ei välttämättä tarkoita, että koko prosessin tulisi olla täysin onnistunut. Olen kiinnostunut selvittämään niitä tekijöitä, jotka ovat tukeneet perheitä. Siksi pyydän teitä kirjoittamaan minulle tarinanne asiakkuudestanne.

Teen graduani Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa ja työni ohjaajana toimii yliopistonlehtori Johanna Hiitola.

Voitte kertoa omin sanoin kokemuksistanne, mutta

Olisin kiinnostunut kuulemaan erityisesti tarinanne lastensuojelun prosessista:

- miten lastensuojelun asiakkuus alkoi ja minkälaisia ajatuksia/tunteita tämä herätti?
- minkälaiseksi työskentelysuhde muodostui asioistanne vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa?
- minkälaisiksi koitte kohtaamiset lastensuojelun työntekijöiden kanssa asiakkuutenne eri vaiheissa?
- miten perheenne elämä muuttui lastensuojelun asiakkuuden myötä?
- mitä perheellenne kuuluu nyt?

Lisäksi olisi hyvä, jos kertoisitte jotain perheestänne, kuten

- lapsen/lasten iät
- muuta tärkeäksi kokemaanne taustatietoa

Saamiani kirjoituksia käsittelen ehdottomasti luottamuksellisesti ja tutkielmassani säilyy vastaajien anonymiteetti. Jos vastauksissa mainitaan yksilöiviä tietoja, poistan ne tutkimusjulkaisusta. Aineistoa käytetään ainoastaan tässä pro gradu -tutkielmassa ja se hävitetään tutkimuksen toteuttamisen jälkeen. Lisätietoa tutkimuksesta voi tarvittaessa pyytää sähköpostitse.

Kirjoitelman voi lähettää 27.3.2016 mennessä sähköpostitse osoitteeseen: mira.j.valimaa@student.jyu.fi

Kiittäen,

Mira Välimaa
sosiaalityön opiskelija
Kokkolan yliopistokeskus Chydenius/
Jyväskylän yliopisto.

LIITE 2: Haastattelukutsu

ONKO SINULLA KOKEMUS TOIMIVASTA LASTENSUOJELUSTA?

Haastattelukutsu

Teen sosiaalityön pro gradu -tutkielmaa perheiden kokemuksista lastensuojelun asiakkaana olemisesta. Tutkimuksen kautta on tarkoitus lisätä tietoa toimivasta lastensuojelusta. Julkisuuteen nousee usein keskustelua siitä, kuinka lastensuojelu on epäonnistunut. Tällainen tieto on arvokasta ja se myös osaltaan auttaa kehittämään lastensuojelutyötä, mutta sen kautta ei välttämättä saada tietoa toimivista käytännöistä. Pro gradu tutkielmassani lastensuojelua on tarkoitus lähestyä hyvien tai ainakin osittain toimivien käytäntöjen kautta. Vastauksenne tällaisista kokemuksista olisi tutkimuksen onnistumisen kannalta ensiarvoisen tärkeää.

Teen graduani Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa ja työni ohjaajana toimii yliopistonlehtori Johanna Hiitola.

Olen kerännyt tutkielmani aineistoksi kirjoitelmia, joita olenkin jonkin verran saanut. Haluaisin lisäksi myös haastatella vanhempia, joilla on kokemus toimivasta lastensuojelusta. Haastattelu voidaan toteuttaa puhelinhaastatteluna tai Etelä-Pohjanmaan alueella sovitusti. Haastattelua ja kirjoitelmia käsittelen ehdottomasti luottamuksellisesti ja tutkielmassani säilyy vastaajien anonymiteetti. Yksilöivät tiedot poistetaan tutkimusjulkaisusta. Aineistoa käytetään ainoastaan tässä pro gradu -tutkielmassa ja se hävitetään tutkimuksen toteuttamisen jälkeen. Lisätietoa tutkimuksesta voi tarvittaessa pyytää sähköpostitse.

Kiittäen,

Mira Välimaa

sosiaalityön opiskelija

mira.j.valimaa@student.jyu.fi

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius/

Jyväskylän yliopisto.

LÄHTEET

Adams, E. (1996). *Social work and empowerment*. Great Britain: Macmillan Press LTD.

Alasuutari, P. (1999). *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.

Alhanen, K. (2014). *Vaarantunut suojeluvalta - Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä*. THL raportti 24/2014. Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy.

Anonyymi kirjoittaja. Luettavissa <http://www.vauva.fi/keskustelu/4312773/ketju/positiivisia_kokemuksia_lastensuojelusta>, luettu 22.6.2016.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy. The Exercise of Control*. New York: W.H. Freeman and Company.

Bandura, A. (2001). *Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective*. *Annual Review of Psychology* 52, 1—26.

Bardy, M. (2013). *Lapsen oikeudet ja hyvinvoinnin ulottuvuudet*. Teoksessa Bardy, M. (toim.): *Lastensuojelun ytimissä*. Juvenes Print, Tampere.

Campbell, K., Cook, L., LaFleur, B. & Keenan, H. (2010). *Household, Family, and Child Risk Factors After an Investigation for Suspected Child Maltreatment*. *Arch Pediatr Adolesc Med*/vol 164 (no. 10).

Fosberg, H. (1998). *Perheen ja lapsen tähden*. Etnografia kahdesta lastensuojelun toimintakulttuurista. Tampereen yliopisto. Väitöskirjat. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Doyal, L. & Gough, I. (1991). *A Theory of Human Need*. Great Britain: The Macmillan Press Ltd.

Dumbrill, G. (2005). *Parental experience of child protection intervention: A qualitative study*. Canada School of Social Work, McMaster University.

- Eronen, T. (2013). Häpeän säätely ja suhteissa olo. Teoksessa Bardy, M. (toim.): Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Juvenes Print.
- Eskola, J. (2007). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Gordon, T. (2005). Toimijuuden käsitteen dilemmoja. Teoksessa Meurman-Solin, A. & Pyy-siäinen, I. (toim.): Ihmistieteet tänään. Helsinki: Gaudemus.
- Heino, T. (2013). Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, M. (toim.): Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Juvenes Print.
- Heino, T. (2014). Lastensuojelun pirullinen tehtävä. Teoksessa Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.): Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Tampere: Juvenes print.
- Heinonen, H. & Sinko, P. (2013). Sosiaalityöntekijät lastensuojeluprosessia johtamassa. Teoksessa Bardy, M. (toim.): Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Juvenes Print.
- Hietamäki, J. (1998). Lastensuojelun alkuarvioinnin vaikutukset vanhempien näkökulmasta. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 529. Väitöskirjat.
- Hiitola, J. (2015). Hallittu vanhemmuus. Sukupuoli, luokka ja etnisyys huostaanottoasiakirjoissa. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Väitöskirjat.
- Hokkanen, L. (2014). Asiakaskansalaisen toimijuus sosiaalityöllisessä asianajossa. Teoksessa Laitinen, M. & Niskala, A. (toim.): Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino.
- Hurtig, J. (2003). Lasta suojelemassa – etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Väitöskirjat.

Häikkiö, L. & Niemenmaa, V. (2007). Tapaustutkimuksen taito. Teoksessa Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. (toim.): Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus.

Kaikko, K. & Friis, L. (2013). Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa Bardy, M. (toim.): Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Juvenes Print.

Kajanoja, J. (2013). Hyvinvointiteoria ja hyvinvointivaltio – Len Doyalin ja Ian Goughin teoria universaaleista tarpeista. Teoksessa Saari, J., Taipale, S. & Kainulainen, S. (toim.): Hyvinvoinnin moderneja klassikoita. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia, 64. Tampere: Juvenes Print.

Kotiranta, T. & Virkki, T. (2011). Toimijuus ja sosiaalisen toiminnan teoria. Teoksessa Kotiranta, T., Niemi, P. & Haaki, R. (toim.): Sosiaalisen toiminnan perusta. Helsinki: Gaudeamus.

Juhila, K. (2016). Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina – sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Pekkarinen, E. (2014). Positiomalli rakenteellisen sosiaalityön tukena. Teoksessa Pohjola, A., Laitinen, M. & Seppänen, M. (toim.): Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja. Kuopio: Unipress.

Perttula, J. (2009). Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tietenteoria. Teoksessa Perttula, J. & Latomaa, T. (toim.): Kokemuksen tutkimus. Merkitystulkinta-Ymmärtäminen. Tampere: Juvenes Print.

Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. (2007). Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus.

Lavikainen, M., Puustinen-Korhonen & Ruuskanen, K. (2014). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014:4 Lastensuojelun laatusuositukset. Helsinki: Juvenes Print.

Mattila, A. (2009). Hyvinvoinnin teoriat. Duodecim - terveyskirjasto. Saatavilla <http://www.terveyskirjasto.fi/kotisivut/tk.koti?p_artikkeli=ont00039>, luettu 2.2.2016.

Perttula, J. (2009). Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tietenteoria. Teoksessa Perttula, J. & Latomaa, T. (toim.): Kokemuksen tutkimus. Merkitys-Tulkinta-Ymmärtäminen. Tampere: Juvenes Print.

Pohjola, A. (2010). Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Laitinen, M. & Pohjola, A. (toim.): Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

Pulkkinen, K. (2011). Asiakkaiden kokemuksia lastensuojelusta -asiakaspeili tiedonmuodostuksen välineenä. Käytäntötutkimus. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta.

Pölkki, P. (2004). Lastensuojelun tutkimus- ja kehittämistoiminta. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.): Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus.

Rauhala, P-L. & Virokangas, E. (2011). Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Pehkonen, A. & Väänänen-Fomin, m. (toim): Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus.

Räty, T. (2015). Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita publishing Oy.

Savolainen, E. Suomenmaa-verkkójulkaisu, 18.6.2015. Luettavissa <<http://www.suomenmaa.fi/?app=NeoDirect&com=6/3/12133/d2f67cec0c>>, luettu 22.6.2016.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Luettavissa <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>, luettu 16.6.2016.

Saarela-Kinnunen, M. & Eskola, J. (2010). Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus? Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Sharrock, P. (2013). Efforts to Engage Parents and Case Outcomes in the Child Welfare System. United States of America: University of South Florida.

Sinko, P. & Muuronen, K. (2015). Olisiko jo tekojen aika. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. Luettavissa <http://www.talentia.fi/files/2355/LSKL_Talentia_Olisiko_jo_tekojen_aika_isselvitys_2013.pdf>, luettu 22.6.2016.

Skeggs, B. (1997). Formations of class & gender. Great Britain: Sage Publications.

Stake, R. (1995). The art of case study research. United States of America: Sage Publications.

Särkelä, A. (2011). Välittäminen ammattina – näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön. Tampere: Vastapaino.

Talentia (2016). Sosiaalityön maailmanlaajuinen määritelmä. Haettavissa <http://www.talentia.fi/tyoelama/sosiaalialan_tyo/tyon_maaritelmat/sosiaalityon_kv-maari-telma>, haettu 2.2.2016.

Taskinen, S. (2010). Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: Sanoma Pro.

TENK. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Hyvä tieteellinen käytäntö. Haettavissa <http://www.tenk.fi/fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanta>, haettu: 16.6.2016.

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. (2015). Lastensuojelu 2014 Tilastoraportti. THL.

Tuomi & Sarajärvi (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus.

Vähämaa, P. (2008). Tavallisuutta epätavallisissa olosuhteissa. Lastensuojelun perhesijoituksen onnistuminen sosiaalityön kokemustietona. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Lisenssiaatintutkimukset.